

FEESTEN BIJ DE BUREN INFOMAP

KERKWERK MULTICULTUREEL SAMENLEVEN

Huidevettersstraat 165 • 1000 Brussel • Tel. 02/ 502 11 28 Fax: 02/ 502 81 01

Inhoud

Inleiding	2
Alle tijd van de wereld	4
Religieuze, antropologische en sociale aspecten van feesten Katharina Haemers	15
Uren, dagen, maanden, jaren in de islam • Nico Landman	24
'Feesten bij de bureu' en interculturalisering	32
Interculturalisering in de praktijk	35
'Feesten bij de bureu' in het dagelijks leven	38
Tot slot: de feestrede	43
Adressen Kerkwerk Multicultureel Samenleven	47

'Feesten bij de bureu - de infomap'

is een uitgave van Kerkwerk Multicultureel Samenleven,
Huidevettersstraat 165, 1000 Brussel.

Deze map biedt achtergrondinfo bij de kalender 'Feesten bij de bureu',
een uitgave van Kerkwerk Multicultureel Samenleven
en Kerk en Wereld, Korte Schipstraat 16, 2800 Mechelen.

Met steun van de Vlaamse Gemeenschap,
departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

Redactie:

Ann Labeeuw, Didier Vanderslycke

Met dank aan:

Katharina Haemers, Frans Van Steenberg, Begrip, Pinxit/Plan Plan

Druk:

De Wrikker vzw, Berchem

Verantwoordelijke uitgever:

Didier Vanderslycke, Huidevettersstraat 165, 1000 Brussel

Maart 1999

Prijs: **120** Bfr.

I nleiding

Voor u ligt 'Feesten bij de buren - de infomap'. Zoals u wellicht weet, is er ook de kalender 'Feesten bij de buren'. Geen gewone kalender, maar een exclusieve met de feestdagen van de verschillende godsdiensten en cultuurgroepen in ons land. Zo weet u wanneer de buren feesten! Het grote succes van de editie 1999, bijvoorbeeld ook in scholen, bewijst de nood aan dergelijk intercultureel materiaal. Op de kalender zelf vindt u - naast een reeks sprekende foto's - de data van de verschillende feesten en wat meer informatie over al deze feesten. Maar er valt natuurlijk nog veel meer over te zeggen. Vandaar deze brochure.

Deze infomap is verbonden met de gelijknamige kalender. Als we het hier over feesten hebben, bedoelen we dan ook de feestdagen doorheen het jaar. Naast deze feesten van de jaarcyclus zijn er natuurlijk ook de feesten van de levenscyclus. Ook het vieren en gedenken rond geboorte, volwassen worden, huwelijk en overlijden wordt anders ingevuld naargelang de godsdienst en cultuur. Maar daar gaat het hier dus niet over.

Dat er een link is met de kalender, betekent nog niet dat de brochure verbonden is met de kalender van één bepaald jaar (1999). In de brochure komen geen data voor. De gegevens blijven dus even actueel bij de kalender van 2000 (en volgende jaren).

Wat vindt u nu allemaal in deze infomap?

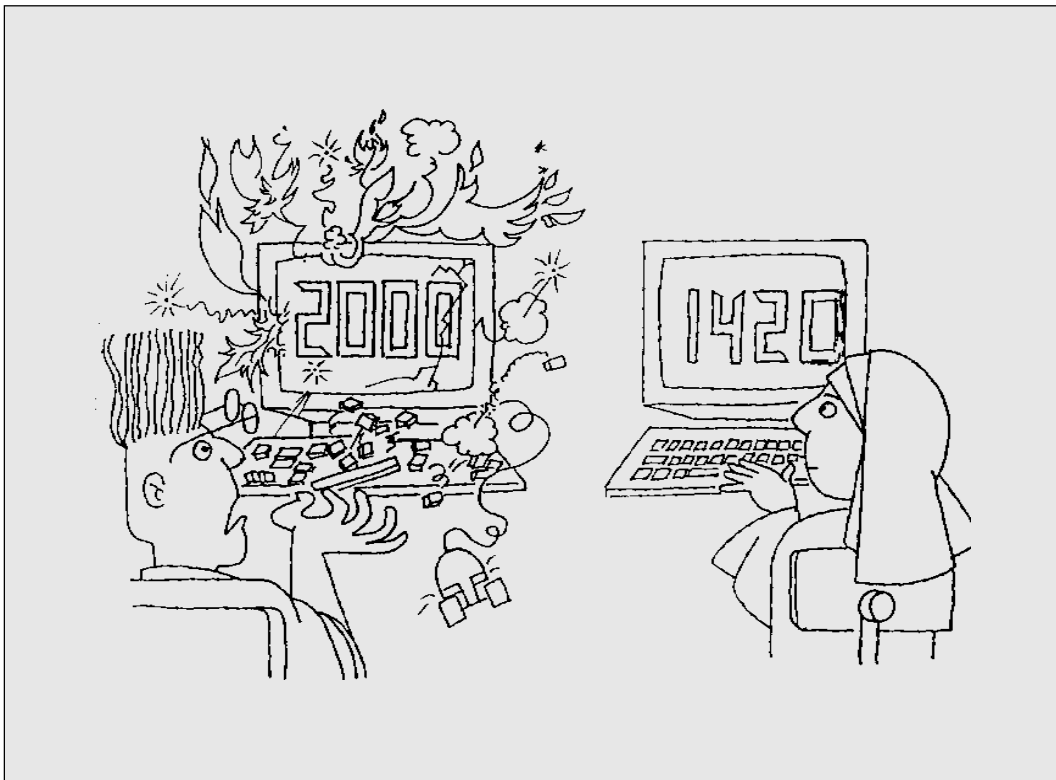
Zeker nu de millenniumkoorts in alle hevigheid toeslaat, is het erg relaterend om eens stil te staan bij al die andere kalenders. Want de feestdagen van de verschillende religies en cultuurgroepen zijn ook verbonden met eigen kalenders. Je leest er meer over in *Alle tijd van de wereld*. In een volgende bijdrage wordt ingegaan op de *religieuze, antropologische en sociale aspecten van feesten*. Hierbij gaat het om de diepere betekenis van vieren en gedenken. De islamitische kalender staat dan weer centraal in *Uren, dagen, maanden, jaren in de islam*. Er is hierbij ook aandacht voor het omrekenen van data. Samen vormen deze drie teksten het luik met achtergrondinfo.

Eens je het hebt over de feestdagen van de verschillende religieuze en culturele groepen in onze samenleving, kan je niet meer voorbij aan de plaats en de erkenning die deze feesten krijgen. De volgende teksten gaan hier op in. *Feesten bij de buren' en interculturalisering* opent de discussie over het intercultureel maken van de kalender in onze multiculturele en multireligieuze samenleving. *Interculturalisering in de praktijk* geeft voorbeelden van hoe er in het arbeidsmidden, scholen en instellingen omgegaan wordt met de vraag naar een vrije dag ter gelegenheid van een belangrijk feest.

Misschien vraagt u zich ook af hoe u de aandacht voor de feesten van de burenen concreet kan maken in u eigen omgeving. Daar wordt op ingegaan in *'Feesten bij de burenen' in het dagelijks leven*. Deze bijdrage bevat concrete tips om op lokaal niveau richtbaarheid te geven aan burenefeesten en er ontmoeting rond te stimuleren. Tot slot volgt *De Feestrede*, met enkele bezinnende teksten over feesten en vieren.

We hopen van harte dat deze brochure, als aanvulling bij de kalender, een aanzet is om 'Feesten bij de burenen' in de praktijk te brengen. Zo u deze brochure in handen krijgt zonder dat u de kalender kent, dan hopen we dat u erg benieuwd geworden bent. 'Feesten bij de burenen - 2000' kan u bestellen via bijgevoegde bestelbon.

bijgevoegde bestelbon: laatste blad

Alle tijd van de wereld

Verskillende kalenders

In onze samenleving wordt in het maatschappelijk verkeer één kalender gebruikt: de internationale of christelijke kalender. Maar de feestdata van de diverse religies worden door de aanhangers ervan vastgesteld volgens de eigen (religieuze) kalender. Hierbij wordt per religie een zonnekalender (christenen), een maankalender (moslims) of een gemengde kalender (hindoes, meeste boeddhisten, Chinezen, joden) gebruikt.

Data van vieringen

Het vereist enig rekenwerk om de data van religieuze vieringen van diverse culturen te projecteren op de internationale kalender, omdat:

- de maan-, zonne- en gemengde kalenders niet gelijk lopen.
- een dag in verschillende culturen niet op hetzelfde tijdstip begint: op de internationale kalender begint de dag om middernacht, joden en moslims beginnen hun dag bij zonsondergang, maar hindoes bij zonsopgang. Een dergelijke dag is niet op één dag van de internationale kalender te projecteren.
- veel vieringen op de moslim-kalender beginnen zodra de nieuwe maan aan de hemel verschijnt. Nu wordt in sommige landen deze verschijning astronomisch berekend, maar in andere landen wacht men tot men de sikkel echt ziet. De locatie en de weersgesteldheid kunnen zo de begindatum van het feest beïnvloeden.

De maankalender

De behoefte aan een tijdrekening ontstond al vroeg: men wilde erediensten op vaste tijden vieren en het was belangrijk in de landbouw een patroon aan te houden voor zaaien en oogsten.

De maan, een hemellichaam met een regelmatige verschijning in vaste gestalten als nieuwe maan en volle maan, was een eerste leidraad voor tijdmeting. De tijd van nieuwe maan tot nieuwe maan werd de (maan)maand. Het begin van de maand werd gekoppeld aan de waarneming van de maansikkel bij nieuwe maan. Deze tijdrekening noemen we maankalender.

Het woord kalender komt van calendae, een aanduiding van de Romeinen voor de eerste periode van hun (maan)maand. Het Latijnse woord 'calare' betekent

'samenroepen'. De Romeinse opperpriester, de Pontifex, moest de nieuwe maansikkel waarnemen en dat meedelen aan een samengeroepen comité.

Maankalender

De tijd die de maan nodig heeft om zijn cyclus van vier standen, nieuwe maan, eerste kwartier, volle maan en laatste kwartier, te doorlopen is omstreeks 29,5 dagen. Om preciezer te zijn: 29 dagen, 12 uren, 44 minuten en 3,3 seconden. In deze periode, de synodische maand, draait de maan een keer om de aarde.

Twaalf maanmaanden vormen samen een maanjaar, een Annus Lunaris. Een maanjaar duurt 354 dagen. Om preciezer te zijn: 354 dagen, 8 uren, 48 minuten en 34 seconden.

De zonnekalender

Voor de erediensten konden de mensen in vroeger tijden een tijdrekening aanhouden die de standen van de maan als uitgangspunt nam, maar dit konden ze niet voor de landbouw. De loop van de seizoenen – drie maanden voor de lente, drie voor de zomer, drie voor de herfst en drie voor de winter – wordt namelijk bepaald door de stand van de zon en niet door die van de maan.

Waarnemers ontdekten dat het korter en langer worden van de dagen enige 'scharnierpunten' had, namelijk de zonnewenden in de winter en de zomer. Ze merkten ook dat er zowel in het voorjaar als in het najaar een dag was dat de dag bijna even lang was als de nacht: de lente-avond en de herfst-avond. De tijd tussen identieke 'scharnierpunten', bijvoorbeeld van lente-avond tot lente-avond, was een zonnejaar en bleek ongeveer 365 dagen te bestrijken.

De oude Egyptenaren experimenteerden al met een echte zonnekalender. Zij hadden 12 maanden van dertig dagen, gevolgd door een periode van vijf dagen zonder naam. Eens in de vier jaar duurde deze periode zes dagen. Iedere maand was verdeeld in drie perioden van tien dagen.

Julius Caesar liet zich door deze tijdrekening inspireren en liet door de astronoom Sosigenes de zonnekalender opnieuw 'inrichten'. Hij deelde de vijf 'restdagen' van de Egyptenaren op onder de bestaande maanden. Afwisselend kregen de maanden, waarvan maart toen nog de eerste was, 31 en 30 dagen. De maand februari kwam aan het einde van de reeks en kreeg 29 dagen. Dit veranderde toen keizer Augustus vond dat de aan hem gewijde maand niet korter mocht zijn dan de maand juli, gewijd aan Julius Caesar. Februari moest toen nog een dag inleveren.

De zonnekalender van Julius Caesar bleef meer dan vijftienhonderd jaar in gebruik in

Europa onder de naam Juliaanse kalender. Er zat echter een foutje in: de gehanteerde jaarlengte van 365 en een kwart dag was 11 minuten en veertien seconden te veel. In 128 jaren is dat een dag te veel.

In de tijd van paus Gregorius XIII liep men 10 dagen voor en begon de lente op 11 maart in plaats van 21 maart. Dit compenseerde men in één keer in 1582 na het Concilie van Trente door tien dagen over te slaan en van 4 naar 15 oktober te gaan. Vanaf dat moment heette de kalender de Gregoriaanse kalender.

Zonnekalender

In de zakenwereld en de internationale media gebruikt men tegenwoordig wereldwijd de christelijke of 'internationale' kalender. Deze gaat uit van een zonnejaar, een Annus Solaris. Dat wil zeggen dat men het jaar afmeet aan de tijd die de aarde nodig heeft om haar baan om de zon af te leggen: 365,2422 dagen (365 dagen, 5 uur, 48 minuten en 40 seconden), iets minder dan 365,25 dagen. Daarom heeft de huidige Gregoriaanse zonnekalender om de vier jaar een schrikkeljaar (namelijk als het jaartal deelbaar is door vier), behalve bij eeuwjaren. Dan is er alleen een schrikkeljaar als het eeuwfeest deelbaar is door 400 (1700, 1800 en 1900 waren geen schrikkeljaar, 2000 is er wel een).

De gemengde kalender

Al vroeg probeerden astronomen het verband tussen een maanjaar en een zonnejaar te leggen. Dit was niet zo eenvoudig, want een aantal van twaalf maanmaanden (een maanjaar) was bijna elf dagen korter dan het zonnejaar. Na enige jaren komt men al bijna een maand te kort, dat wil zeggen dat een lentefeest een maand te vroeg valt.

Zowel Chinezen als Babyloniërs vonden een manier om de twee tijdrekeningen op elkaar af te stemmen. Zij ontdekten dat zij door zeven keer per negentien jaar één extra maanmaand in te voegen, gelijk uitkwamen met negentien zonnejaren. In beide gevallen kwam men op 235 nieuwe manen.

Deze combinatie tussen maan- en zonnekalender werd de gemengde kalender. Deze kalender werd ook ingevoerd door de joden. De cyclus van negentien jaar kreeg de naam metonische cyclus naar de Griekse astronoom Meton.

Weken en dagen

De week van zeven dagen is niet gekoppeld aan een tijdrekening zoals maand of jaar, maar is willekeuriger. In feite wordt de indeling als een apart stramen over de zonne- of maankalender gelegd.

Zo kenden verschillende culturen eerst andere indelingen van de maand. Bij de Egyptenaren waren de perioden tien dagen, de Romeinen hadden onder Julius Caesar nog perioden van zowel zeven als acht dagen.

In Mesopotamië kende men periodes van zeven dagen. Deze waren gerelateerd aan de zeven belangrijkste planeten die men in die tijd kende: Zon, Maan, Venus, Mars, Jupiter, Saturnus en Mercurius.

Pas toen de Romeinse keizer Constantijn in 312 n.Chr. christenen officieel had toegestaan hun geloof te belijden, viel de keuze op de huidige zeven dagen per week. Men baseerde zich op de week van de joden, die zich op het Scheppingsverhaal uit hun bijbel richtten.

Verskillende jaartellingen

Niet alle kalenders hebben even lange jaren. Daarnaast wijken ze ook op een ander punt af. Veel religies nemen een bepaalde gebeurtenis als begin van hun jaartelling. Deze verschillen vanzelfsprekend, en zelfs per religie kunnen er meerdere beginpunten naast elkaar bestaan. De christelijke jaartelling neemt de geboorte van Jezus Christus als beginpunt en verdeelt de tijdrekening in de tijd vóór de geboorte van Jezus Christus en de tijd erna. De jaren erna krijgen dan de toevoeging 'na Christus (n.Chr.)' of 'Anno Domini (AD)', Latijn voor 'In het jaar van onze Here'. Bijzonder is dat historici er inmiddels vanuit gaan dat Jezus tussen zes en vier voor de christelijke jaartelling, dus tussen 6 en 4 v.Chr. is geboren. Bij de instelling van de christelijke jaartelling had men zijn geboorte verkeerd berekend.

Moslams nemen het vertrek van de profeet Mohammed en zijn volgelingen uit Mekka naar Medina als begin van hun telling (in het jaar 622 van de internationale kalender). Hun jaartelling wordt de Hidjri-jaartelling genoemd. Deze telling wordt officieel gehanteerd in Saoedi-Arabië.

Joden en oosters-orthodoxe christenen tellen beide vanaf de Schepping. Ze komen wel tot een verschillende begindatum. Joden beginnen hun jaartelling op 7 oktober 3761 v.Chr. De oosters-orthodoxen beschouwen 1 september 5509 v.Chr. als datum van de Schepping. Lange tijd begonnen de oosters-orthodoxen hun nieuwe jaar op 1 september. Nu is dit alleen nog het geval bij de Koptische en de Ethiopische christenen.

Hindoes

De hindoekalender en jaartellingen

De hindoekalender rekent met maanjaren, die ongeveer 11 dagen korter zijn dan zonnejaren. De hindoekalender loopt dit verschil in door zeven keer per negentien jaar een extra (schrikkel)maand, malmas, adhik mas of laund, in te lassen.

Het jaar, sjaka of samvat, kent twaalf maanden en zes seizoenen: lente, zomer, moesson, herfst, winter en dauw. Iedere maand kent dertig dagen en is verdeeld in twee helften, paksja's. De donkere helft, krisjna paksja, is de helft van de afnemende maan en de heldere helft, sukla paksja, is de helft van de wassende maan. De naam voor de volle maan is poernima en voor de nieuwe maan amavasya.

Anders dan bij de meeste maankalenders begint de maand met afnemende maan, dus direct na volle maan.

Dit is het geval bij de Poernimanta-kalender, die door de meeste hindoes wordt gevolgd. Voor degenen die de Amanta-kalender volgen loopt de maand van nieuwe maan tot nieuwe maan. Veel hindoes gebruiken een almanak, patra of panchang, om de precieze data van de feesten vast te stellen.

Sjalivakan Sjaka en Vikram Samvat

Sommige Surinaamse hindoes laten hun jaartelling beginnen met de troonsbestijging van de Indiase koning Shalivakan. Deze bestijging vond plaats in 78 n.Chr. op 3 maart. Het jaar (Sjalivakan Sjaka genoemd) begint met de maand Chaitra. Deze maand valt in maart/april van de internationale kalender. Het nieuwe jaar begint na Holi of Phagua, een feest dat altijd in het voorjaar wordt gevierd. De telling heet Sjaka-era of Sjak-Samvat.

Andere hindoes laten hun jaartelling beginnen met de overwinning van koning Vikram. Deze overwinning vond plaats in 57 v.Chr. Het jaar, dat Vikram Samvat wordt genoemd, begint op de eerste dag van de maand Kartika. Dit is in het najaar, na het Divali-feest.

Vieringen en erediensten, de poedja's

Het hindoeïsme kent verschillende soorten vieringen. Zo zijn er de seizoensfeesten zoals Holi in de lente en Divali in het najaar. Bij deze feesten spelen de goden een grote rol. Daarnaast zijn er vieringen die uitsluitend aan goden zijn gewijd. Weer andere vieringen hebben welzijn van voorouders, familie en vrienden als thema.

Tijdens de erediensten, de poedja's, worden goden en voorouders geëerd met offervuren, hawans. Meestal worden deze erediensten thuis uitgevoerd, bij het familie-altaar, of in de tempel.

Maanden

Chaitra • Vaisakha • Jyaistha • Asadha • Sravana • Bhadrapada • Asvina • Kartika
Margasirsha • Pausha • Magha • Phalguna

Chinezen

Chinese jaartellingen

Eén van de Chinese jaartellingen begint bij de geboorte van Confucius, in 551 v.Chr. In het jaar 1999 van de internationale kalender begint het Chinese jaar 2550. Een andere berekening werd ingesteld ten tijde van Huangdi, de eerste van de Vijf Augustus Keizers. Dit gebeurde in 2637 v.Chr. In deze tijd werden ook de cycli van zestig jaar ingevoerd in de kalenderberekening. In het jaar 1999 van de internationale kalender begint het Huangdi-jaar 4696. Het valt na 78 cycli van 60 jaar (= 4680) en is het 16e jaar van de 79e cyclus.

Chinese kalenders

Het Chinese jaar wordt verdeeld in twaalf maanmaanden van negenentwintig (kleine maanden) of dertig dagen (grote maanden) met zeven keer in de negentien jaar een extra schrikkelmaand. Het Chinese jaar begint op de tweede nieuwe

maan na de zonnewende van 21 december. Dit kan niet voor 21 januari en niet na 20 februari gebeuren.

Het bijzondere van de Chinese kalender is dat men ook een zonnekalender kent. Het zonnejaar wordt opgedeeld in 24 perioden van 15 à 16 dagen, de jie's, die elk een eigen naam hebben. Deze naam hangt samen met activiteiten bij het bebouwen van het land of de weersgesteldheid, bijvoorbeeld de Qing Ming-jie, wat 'puur en helder' betekent, in het voorjaar.

Het zonnejaar begint altijd op 4 of 5 februari, met de eerste jie, Li Ch'un genaamd, het begin van de lente. Het tijdstip van de jie's staat vast. De vijfde jie, de al genoemde Qing Ming, begint op de 106de dag na de tweeëntwintigste jie, die met de winterzonnewende aanvangt. Qing Ming begint daarom meestal 5 april en soms 6 april.

De indeling in jie's heeft invloed op het bepalen van de extra schrikkelmaand van de gemengde kalender. Meestal bevat een maanmaand twee wisselingen in de jie-periodes. Maar er zijn maanmaanden met maar één wisseling. In 2001 begint de vierde maanmaand op 23 april. De begindata van de jie's in deze maand zijn 5 en 21 mei. De maanmaand erop begint op 23 mei, maar deze kent maar één wisseling van de jie's, namelijk op 6 juni. Omdat deze maand maar één wisseling heeft, wordt het door de Chinezen niet als vijfde maand beschouwd, maar als de tweede vierde maand. Dit is dan tevens de schrikkelmaand. Het jaar 2001 heeft dus dertien in plaats van twaalf maanden, met als gevolg dat het nieuwjaar in 2002 heel laat valt, op 12 februari.

Jaren, maanden, dagen en 'uren'

De traditionele Chinese jaartelling gaat uit van een cyclus van zestig jaar. Dagen en maanden hebben geen namen. Maandag is de eerste dag, dinsdag de tweede enz. Er wordt op de maankalender geteld en de data van de feestdagen worden aangegeven met bijvoorbeeld 'de vierde dag van de vijfde maan'.

Een dag van vierentwintig uur wordt ingedeeld in twaalf keer twee uur, in het Chinees een 'uur' genoemd. Voor westerse begrippen begint een dag de avond van te voren om elf uur, dus om 23.00 uur in plaats van 24.00 uur.

Vieringen

De feestdagen markeerden oorspronkelijk in China de rustpauzen na de seizoenen voor ploegen, wieden en oogsten. Het Chinese Nieuwjaar valt op een tijdstip dat de werkzaamheden op het land vanwege de winter stilliggen. Het Lantaarnfeest is het slot van de Nieuwjaarsvakantie. Het Gravenfeest ligt tussen het ploegen in de lente en het wieden in de zomer. Het Drakenbootfeest vindt plaats na de eerste oogst. Het Hellefeest ligt in het hartje van de zomer, wanneer het te heet is om op het land te werken. Het Midherfstfeest bij de laatste oogst van het jaar. Het Feest van de Winterzonnwende is op het hoogtepunt van de winter, en de laatste maand van het maanjaar staat in het teken van de voorbereiding van het Nieuwjaarsfeest.

Naast de seizoensgebonden feesten kennen de Chinezen ook feesten van puur spirituele of religieuze aard. Te denken valt aan verjaardagen of offerdagen van geesten en goden, of aan verjaardagen of verlichtingsdagen van Boeddha's en boeddhistische 'heiligen', bodhisattva's. Deze feesten komen voort uit de traditie van vrees en respect voor geesten en goden, maar geven ook uitdrukking aan de eerbied en dankbaarheid jegens de voorouders. De feesten zijn gebaseerd op de Chinese beschouwingen van de natuur (in alle bergen en wateren huizen geesten) en van de kosmos (de wereld bestaat niet alleen uit mensen en dieren, maar ook uit geesten en goden).

De jie's

De namen van de 24 jie's, periodes van 15 à 16 dagen in het zonnejaar zijn:

1. Li Ch'un • Begin van de lente	9. Mang Chung • Zaaïen van het zaad
2. Yu Shui • Constante regen	10. Hsia Chih • Zomerzonnwende
3. Ching Che • Insectenontwaken	11. Hsiao Shu • Gematigde hitte
4. Ch'un Fen • Lente-evening	12. Ta Hu • Fele Hitte
5. Qing Ming • Helder en puur	13. Li Ch'in • Begin van de herfst
6. Ku Yu • Regenbuien	14. Ch'u Shu • Einde van de hitte
7. Li Hsia • Begin van de zomer	15. Pai Lu • Witte dauw
8. Hsiao Man • Kleine oogst	16. Ch'iu Fen • Herfst-evening

17. Han Lu	• Koude Dauw	21. Ta Hsueh	• Grote sneeuwval
18. Shuang Chiang	• Vrieskou	22. Tung Chih	• Winterzonnewende
19. Li Tung	• Begin van de winter	23. Hsao Han	• Kleine kou
20. Hsiao Hsueh	• Kleine sneeuwval	24. Ta Han	• Grote kou

Joden

De joodse kalender

De eerste joodse kalender ontstond omstreeks 1500 voor de internationale jaartelling, nadat Mozes het joodse volk uit Egypte had geleid. De joodse week kende zeven dagen, overeenkomstig het scheppingsverhaal.

De huidige joodse kalender is waarschijnlijk door patriarch Hillel II in het jaar 358 n.Chr., het joodse jaar 4119, geïntroduceerd. De joodse jaartelling begint bij de schepping, die volgens de joden in 3761 v.Chr. plaatsvond.

De joden volgen een maankalender met maanden van afwisselend 29 en 30 dagen. Het joodse schrikkeljaar kent een dertiende maand (Adar II) die het jaar aan laat sluiten bij de zonnekalender. Zeven maal per negentien jaar wordt deze maand ingevoegd (in het 3e, 6e, 8e, 11e, 14e, 17e en 19e jaar). Wat betreft het aantal dagen is

het jaar zo helemaal in orde. Toch is er een probleem en dat heeft te maken met Jom Kippoer en Hoshana Rabba, twee religieuze dagen.

Omdat Jom Kippoer een vastendag is, komt het niet goed uit als deze grenst aan de zaterdagse sjabbat. Dus kan Jom Kippoer beter niet vallen op een vrijdag of zondag. De rituelen van Hoshana Rabba gaan niet goed samen met de rituelen van de sjabbat, dus dient Hoshana Rabba niet op een zaterdag te vallen.

Omdat beide dagen in de maand Tisjri vallen, kan men een dergelijke samenloop vermijden door Rosj Hasjana (1 Tisjri is Nieuwjaarsdag) niet op een woensdag, vrijdag of zondag te laten vallen. Dit bereikt men door het jaar ervoor met een dag te verlengen of te verkorten. Chesjwan kan tot 30 dagen worden verlengd (dan krijgt men een 'vol' jaar) of Kislev kan verkort worden tot 29 dagen (dit noemt men een 'kort' jaar). Dit houdt in dat er drie soorten niet-schrikkeljaren zijn van respectievelijk 353, 354 en 355 dagen en drie soorten schrikkeljaren van 383, 384 en 385 dagen.

Vieringen

Veel joodse feestdagen zijn seizoensgebonden. Ze waren vroeger gebonden aan het

leven op het land. Op sommige feesten moesten offergaven van de oogst aan de Here gebracht worden. Het joodse paasfeest, Pesach, moest daarom altijd in het voorjaar gevierd worden, het Wekenfeest, Sjavoet, vond plaats in de zomer en het Loofhuttenfeest, Soekkot, vierde men in de herfst.

Deze drie feesten viert men nog altijd in genoemde jaargetijden. Ze herinneren aan de uittocht van het joodse volk uit Egypte en worden daarom ook wel de pelgrimsfeesten genoemd.

Maanden

Nisan (30 dagen) • Ijar (29 dagen) • Sivan (30 dagen) • Tammoez (29 dagen)
Av (30 dagen) • Eloel (29 dagen) • Tisjri (30 dagen) • Chesjwan (29 of 30 dagen)
Kislev (29 of 30 dagen) • Tevet (29 dagen) • Sjevat (30 dagen) • Adar I & II (29 of 30 dagen)

Christenen

International en religieuze kalenders

Gregoriaanse kalender

De zonnekalender van Julius Caesar werd meer dan vijftienhonderd jaar gebruikt in Europa onder de naam Juliaanse kalender. Maar de gehanteerde jaarlengte van 365 en een kwart dag was 11 minuten en veertien seconden te veel. In de tijd van paus Gregorius XIII liep men 10 dagen voor en begon de lente op 11 maart in plaats van 21 maart. Dit compenseerde men in een keer in 1582 na het Concilie van Trente door tien dagen over te slaan en van 4 naar 15 oktober te gaan. Vanaf dat moment heette de kalender Gregoriaanse kalender.

Vieringen

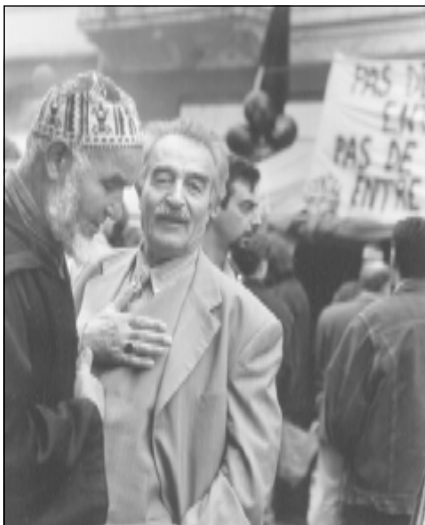
Het rooms-katholicisme, het protestantisme en het orthodoxe geloof zijn de belangrijkste stromingen in het christendom. Al deze stromingen hebben hun eigen feesten. De feesten die rooms-katholieken, protestanten en orthodoxen wel gezamenlijk vieren, vinden niet altijd op hetzelfde tijdstip plaats. Er worden drie verschillende hoofdkalenders gehanteerd om de data van de vieringen vast te stellen.

- Rooms-katholieken en protestanten (het 'westen') gebruiken de westerse (Gregoriaanse) kalender voor hun feestdagen. Deze worden onderverdeeld in a) feestdagen die gebonden zijn aan de paascyclus en b) feestdagen die op een vaste dag plaatsvinden.

- Orthodoxen-oude-stijl gebruiken de oude, Juliaanse kalender. Deze loopt op dit moment 13 dagen achter bij de Gregoriaanse kalender. Als het op hún kalender 25 december (en dus Kerstmis) is, is het op de Gregoriaanse kalender 'al' 7 januari. Deze kalender wordt zowel gebruikt voor de feesten die gebonden zijn aan de paascyclus als voor de vaste feestdagen. De vaste feestdagen worden dus 13 dagen later gevierd en 'oosters' Pasen kan nooit voor 'westers' Pasen vallen. Tot de orthodoxen-oude-stijl behoren de koptische kerk en sommige oosters-orthodoxe kerken. Dit zijn de kerken van Jeruzalem, Rusland, Servië en de kloosters van de berg Athos.
- Orthodoxen-nieuwe-stijl hanteren de westerse (Gregoriaanse) kalender voor hun feestdagen die op een vaste dag plaatsvinden, maar zij hanteren de Juliaanse kalender voor de feesten die gebonden zijn aan de paascyclus. Zij kennen dus dezelfde vaste feestdagen als het westen, maar wat de paascyclus betreft, volgen zij de orthodoxen-oude-stijl. Orthodox-nieuwe-stijl zijn de Grieks- en Cypriotisch-orthodoxe kerken. Dit zijn de kerken van Constantinopel (nu Istanboel), Alexandrië, Antiochië, Griekenland, Cyprus, Roemenië, Polen en Bulgarije.

Moslims

De islamitische kalender

De islamitische jaartelling begint met de verhuizing van Mohammed van Mekka naar de stad Medina (op 16 juli 622 n.Chr.). Enkele generaties later zou de datum van deze verhuizing, in het Arabisch hidzra genoemd, als beginpunt voor de islamitische kalender, de Hidzri-kalender, worden genomen.

Moslims volgen een zuivere maankalender. De maand begint bij de nieuwe maan. Het moslimjaar telt 12 maanmaanden van afwisselend 29 en 30 dagen, in totaal 354 dagen. Hierdoor valt het elk jaar circa 11 dagen vroeger in het zonnejaar van 365 dagen. Het islamitische jaar volgt de koran, die aangeeft dat de zon en de maan door God geschapen zijn en dat de maan de tijdmaat aangeeft.

De koran verbiedt extra maanden boven de twaalf van het jaar. Voordat de moslims dit verbod invoerden, lasten de Arabieren regelmatig een dertiende maand, nasi, in waardoor de kalender nauwelijks verschilde van de christelijke jaartelling.

Men hanteert een cyclus van dertig jaar, de jaren 2, 5, 7, 10, 13, 16, 18, 21, 24, 26 en 29 zijn schrikkeljaren. Er wordt dan een dag toegevoegd aan de maand dzo al-hiddja. Op 24 juli 1990 is een nieuwe cyclus van dertig jaar begonnen.

(Meer informatie over het omrekenen van van data van de ene naar de andere jaartelling vindt u in de bijdrage 'Uren, dagen, maanden, jaren in de islam'.)

Vieringen

De moslimkalender kent geen seizoensgebonden feesten en geen schrikkelmaanden. Vieringen als islamitische nieuwjaar en ramadan doorlopen daardoor alle seizoenen. Het bepalen van de exacte aanvangsdatum van vieringen is soms moeilijk. Voor belangrijke vieringen zoals voor het begin van de maand ramadan kijken sommige groepen moslims naar de kalender en andere naar de precieze maanstand. Voor deze laatste groep begint de viering op het moment waarop twee orthodoxe moslims de nieuwe maan waarnemen. Veel moslims richten zich naar het moment waarop de maan in hun geboorteland gezien wordt. Door het tijdsverschil tussen de verschillende landen kunnen er nogal eens verschillen ontstaan in het tijdstip waarop een feest of viering begint. Het kan dus gebeuren dat een feest of viering aan dag later plaatsvindt dan aangegeven staat.

Een islamitische dag begint na zonsondergang, op het moment dat de maan aan de hemel verschijnt. Dit betekent dat een islamitische dag alleen maar te projecteren is op twee dagen van de internationale kalender.

Maanden

Moeharram • Safar • Rabie I (al-awwal) • Rabie II (al-thani) • Djoemada I (al-oela)
Djoemada II (al-akhira) • Radjab • Sja'baan • Ramadan • Sjawwaal • Dzoe al-ka'da
Dzoe al-hiddja

Deze bijdrage is overgenomen uit:
Nederland Wereldland,

Feesten, rituelen en gebruiken van veel culturen in Nederland,

PlanPlan/Bulaaq, 1998.

*Dit boeiende en mooi uitgegeven boek kan
besteld worden op tel. 00-31-20-620 96 46.*

Religieuze, antropologische en sociale aspecten van feesten

Blijde boodschap

Naast alle onheilsboodschappen die er aangaande religies en godsdiensten worden gespuid in de media- en andere wereld, is het bijzonder aangenaam ook eens een 'blijde boodschap' daarover te kunnen brengen. Wanneer men 'feesten' bij verschillende religies gaat bekijken, - en dan spreken we over zingen en dansen, eten en drinken, uiteraard steeds begeleid met vrome gebeden en gezangen - dan komt er zelden een negatief woord aan te pas. Er is zelfs geen sprake van misverstand noch onbegrip, laat staan vijandigheid of angst.

Het feesten begeleidt een fundamenteel menselijk beleven, aanvoelen en ervaren, en dat in alle religies. Met andere woorden: wanneer men uitdrukking geeft aan dankbaarheid, vreugde en verering, droefheid, hoop en verwachting, wanneer men danst en zingt, eet en drinkt, dan heeft men geen behoefte aan woorden, noch aan doctrines of apologieën. In het feesten herkent de ene mens de andere mens: hij kan de vreugde of de pijn aanvoelen, overheen alle woorden.

Uiteraard zijn er gedragingen en gebruiken die vreemd aandoen: soms begrijpen we de symboliek niet van een gebaar, van de zang uit een andere leefwereld. Zijn onze eigen rituelen zelfs soms niet zozeer vervormd geraakt doorheen de tijd, dat we ze niet meer aanvoelen, en ze geen betekenis meer hebben in onze belevingswereld?

Kwalitatief verschil

Laat ons eerst één ding duidelijk stellen: er is een fundamenteel onderscheid tussen het religieus-bewogen bijwonen van feesten, en het toeristisch 'gaan kijken naar' feesten, of het antropologisch bestuderen van rituele feesten bij verschillende volkeren. Het verschil is kwalitatief, en de kwaliteit wordt bepaald door de ingesteldheid van de persoon die deelnemer wordt of toeschouwer blijft. De mate waarin men exotisch geamuseerd wil zijn, of religieus aangegrepen en ontroerd. De golfengte waarop men aanwezig is, is verschillend.

Het bijwonen van de opvoering van dansen van Tutsi's, van Tibetaanse tempeldansen, van Russisch-orthodoxe gezangen, van de Mattheus-passie van Bach: vanuit cultureel

esthetisch standpunt zal dat weinig of geen probleem vormen; de esthetische vervoering is gegarandeerd. Maar men moet - in een andere context - toch bewust zijn dat deze 'gebeurtenissen' oorspronkelijk een andere functie hebben (gehad) dan alleen maar esthetisch genot te verschaffen. Het zijn - stuk voor stuk - onderdelen van religieuze rituelen, die tot doel hadden het contact te verwezenlijken met een wereld van goden en geesten, van bovennatuurlijke krachten en machten.

In 'De God der Kleine Dingen' schrijft Arundhati Roy:

"In de tempel van Ayemenem kwamen de dansers de vernedering die ze hadden ondergaan in het Hart der Duisternis wegdansen. Hun geamputeerde voorstelling bij het zwembad. Hun knieval voor het toerisme om de honger af te wenden. Op de terugweg kwamen ze in de tempel om hun goden om vergiffenis vragen. Zich verontschuldigen dat ze hun verhalen hadden verminkt. Hun identiteit hadden verkwanseld. Zich hun levens hadden toegeëigend."

De uitvoering van de Mattheus-passie van Bach kan in een concertzaal misschien comfortabeler en kwalitatief 'beter' zijn dan in een koude weergalmende kerk. Toch is deze passie een heroproepen van een heilig gebeuren dat een religieuze draagkracht heeft. Wanneer dat achterwege wordt gelaten, heeft men het werk tekort gedaan. Men heeft het voor een stuk ontheiligd.

En dat ontheiligen heeft ook plaats wanneer dansende derwisjen hun voorstelling opdragen aan toeschouwers, in plaats van aan die Ene waarmee ze zich mystiek willen verenigen. Van het requiem van Mozart kan men rustig in een luie zetel genieten, maar het is eigenlijk een rituele muziek voor een christelijke begrafenisdienst. Het beluisteren van het chanten van boeddhistische monikken kan leiden tot ontspanning en rust na een zware dag, maar het is voorbestemd als meditatieve oefening voor diegene die het uitvoert.

Dat religieuze rituelen zoveel schoonheid bevatten dat ze ook in andere omstandigheden kunnen blijven ontroeren, is een pluspunt voor de activiteit vanuit religieuze bewogenheid: naast oorlogen en vervolgingen is er ook onvoorstelbaar veel moois ontstaan in naam van 'God'.

Kosmisch gebeuren

Wat is dan de diepere inhoud van religieuze feesten, wat is dan de aandrijving waarvan we zeggen dat ze universeel menselijk is, en tegelijk méér is dan een louter esthetisch gebeuren? Wanneer we zeggen dat 'feesten en vieren' zo oud is als de tijd bestaat, slaan we de nagel op de kop: het eerste wat mensen ooit hebben gevierd is juist 'de tijd', het ervaren van het ritme van de tijd, het beleven van een nieuwe fase in de tijd.

Het beleven van het grote ritme van de kosmos, de wisselingen in de sterrenhemel en de opeenvolging der seizoenen, de vruchtbare regen en de weldadige zon, de donkere winter waarin alles rust in een dodelijke slaap: de mens is erdoor aangegrepen, zijn leven wordt erdoor bepaald en geregeld, hij ervaart de bovenmenselijke kracht van het gebeuren. De dag en de nacht, zonnetijd en maancyclussen waren de mijlpalen in het menselijk bestaan van arbeid en rust, van honger of overvloed, van vruchtbaarheid van de kudden en het oogsten van het rijpe graan: elke nieuwe fase werd gemarkeerd door gezang, ritueel, gebed.

En ook de mijlpalen in het menselijk leven zelf, geboorte en dood, puberteit en vruchtbaarheid, ziekte en genezing zijn altijd begeleid geworden door shamanen en priesters, medecijnmannen en wijzen die de welwillendheid en het optreden van goden en geesten moesten verzekeren. Er bestaat geen gemeenschap waar de geboorte van een kind niet uitbundig wordt gevierd. Puberteitsrituelen - de overgang naar volwassenheid en seksuele rijpheid - zijn van de meest uitgesponnen rituelen bij natuurvolkeren. Daar leren ze aan het onbezorgde kind dat de tijd van spelen voorbij is en dat nu de tijd van verantwoordelijkheid is aangebroken. Daar hoort de gehele gemeenschap bij in een groot uitbundig feest. Ook de begrafenisrituelen zijn uitgebreid, en ook een genezingsproces heeft zijn rituele viering.

Het grote ritme in macro- en microwereld was de aanzet tot alle vormen van feestvieren. Daar waar de tijd ervaren werd als een cyclisch gebeuren, werd elk begin van de kringloop gevierd als een 'nieuw begin', waarin de aarde, en de gehele schepping vol nieuwe kracht werden vervuld, zoals in het begin der tijden. Daar waar de tijd werd aanvoeld als een tijdsverloop, werd elk knooppunt gevierd als een stap verder op een lange weg... De mythische verhalen die dat alles begeleiden zijn ontelbaar.

De confrontatie met deze overweldigende gebeurtenissen dwong de mens tot bewondering, verwondering, vreugde of angst, hoop of smeken. Hij ondernam een poging er iets aan te doen, de geesten goedgunstig te stemmen, de welwillendheid van de goden af te dwingen met offers, de hulp van bovennatuurlijke wezens in te roepen met gebeden en gezangen, de kwade krachten te bedwingen met zuiveringsrituelen en bezweringen.

Wanneer de ster Sirius aan de horizon verschijnt, gaat men in Egypte de rituelen uitvoeren die de overstroming van de Nijl moeten ontketenen. De vruchtbaarheid van het land moet verzekerd worden! De Griekse godin van de lente Persephone moet uit de onderwereld opgeroepen worden na de winter, opdat de aarde weer zou kunnen bloeien onder de zon en vruchten dragen. Wanneer men op jacht gaat om een beer te vangen voor voedsel en onderhoud, dan moet een sacrale dans alle

elementen verzekeren die een geslaagde jacht zullen teweeg brengen. En als men dan oorlog moet voeren tegen een bedreigende stam, dan danst men de krijgsdans, waarin uitgedrukt wordt hoe roemvol men de oorlog gaat winnen, hoe verslagen de vijand er wel bij zal liggen. In het oude Babylon reciteerde men de scheppingsmythe, men voerde het hele gebeuren op, met het doel de pas geschapen wereld op te roepen, om een nieuw levensjaar te beginnen, vervuld van vernieuwde kracht.

De kleine mens in zijn confrontatie met de (scheppende) kracht en het (vemielande) geweld van de kosmos voelt de 'sacraliteit' van het leven aan: datgene wat hem te boven gaat. Hij voelt de beperking van zijn eigen kunnen en roept de hulp in van machtige krachten en opperwezens, die de sacraliteit beheersen. En na het wel-slagen zal hij zijn dankbaarheid uitdrukken in offers en gezangen, in gebeden en dansen.

De mens, die leeft in de afgemeten profane tijd, zal proberen in te haken in de 'temps sacré' (Eliade), de sacrale tijd, niet-gemeten, buiten tijd en ruimte, waar de kracht en de macht steeds aanwezig zijn. Hij zal een poging ondernemen deze kracht op de aarde te brengen en werkzaam te maken. Probeert men tijdens de christelijke eucharistie niet het sacrale moment op te roepen waarop Jezus voor de eerste maal zichzelf als voedsel en leven voor de mens heeft aangeboden?

In onze cultuur zijn er niet zoveel vieringen meer die verwijzen naar dat grote kosmische gebeuren. We gaan nog wel een naar een folkloristische meiboomplanting in de lente, we dansen nog wel eens rond de St.-Jansvuren en ook eten we met Kerstmis een kerststronk - in chocolade!- die oorspronkelijk in het vuur werd verbrand als symbool van het oude jaar dat verlopen was.

Toch valt ons Kerstfeest niet toevallig in de periode van de winterzonnwende, en is Pasen - het feest van de heropstanding van het leven - een feest in de lentemaand. In die vieringen wordt verwezen naar het leven van de profeet van de christelijke religie, maar daaronder kan men toch een aantal elementen herkennen die nog verwijzen naar oude vormen van vieringen. En wanneer de eucharistie een herdenken is van een vroeger gebeuren, is het dan ook niet zo dat men probeert de oorspronkelijke kracht van het heilig gebeuren opnieuw op te roepen?

Oorsprong van het Paasfeest

Wanneer we indruk zouden hebben dat de vieringen in onze cultuur niet meer verwijzen naar de kosmische gebeurtenissen, dan moeten we dat maar even gaan onderzoeken bij één van onze grote feestdagen: het Paasfeest. Waar komt dat feest oorspronkelijk vandaan? Welke verschillende elementen zitten er in verweven?

Het Paasfeest stamt uit de joodse traditie: het wordt gevierd op de dag van de volle maan van de lentemaand (nison; Kon.:18,26 en 21). De verste betekenis gaat terug op de tijd dat het joodse volk nog een nomadenleven leidde: het was een herdersfeest. Het betekende het begin van een nieuwe fase in het jaar. De kudden hadden de restanten na de oogst afgegraasd op de velden en moesten weer vertrekken naar de nieuwe weiden. Dit gebeuren werd gevierd met het slachten van een mannelijk lam. Het bloed werd aan de tentpalen gestreken om de boze geesten af te schrikken.

Dit herdersfeest zal later, wanneer de nomaden zich gevestigd hebben en landbouwers zijn geworden, verweven worden met een landbouwfeest. Mazzot is een feest van de nieuwe oogst. De eerste schoof wordt voor God bewaard, de eerste broden van het nieuwe meel worden niet vermengd met de zuurdesem (die verwijst naar het oude jaar). Men eet de broden onmiddellijk op. Mazzot wordt een bedevaartsdag. Mannen gaan op die dag naar de heiligdommen (later Jeruzalem) en maken er gebruik van om handel te drijven in de centra. Er is niets nieuws onder de zon...

Pascha en Mazzot vormen samen het latere joodse Pesach, dat een herinnering wil zijn van de uittocht uit Egypte. Het feest draagt de kenmerken van de vroegere vieringen die kosmische jaarfeesten waren. In de Pesach-maaltijd zit het ongedesemde brood en het lam, waarvan het bloed moet uitgestreken worden aan de deurposten. Pesach blijft de kenmerken van een lentefeest bewaren. Het verwijst - symbolisch nu - naar opstanding van het leven uit de dood, verlossing uit de gevangenschap, de tocht uit de duisternis op weg naar het licht.

Ook de Romeinse cultuur kende het lentefeest. Men vierde dat op het begin van het nieuwe jaar, wanneer de lente de heropleving aankondigt uit de dood van de winter. Is het verbazend dat het (paas)ei en de (paas)haas typische vruchtbaarheidssymbolen zijn?

Voor het eerste christendom was de heropstanding uit de dood één van de belangrijkste elementen. Herboren worden tot nieuw leven was het resultaat van Jezus' verlossingsdood. Dit feest is verbonden aan het joodse Paasfeest, als het tijdstip waarop Jezus' lijdensverhaal begonnen is. Tegelijk verwijst dit feest naar de allereerste aanvang: het feest waarop het nieuwe leven ontstaat uit de dode natuur.

Het christelijk feest droeg van bij de aanvang ook dat kosmische aspect: de hele schepping is door Jezus' dood bevrijd geworden. Is dat laatste element dan ook niet begrijpelijker voor de gewone mens dan de theologische bespiegelingen over de verrijzenis en hemelvaart van Jezus en discussies over menselijke en goddelijke natuur, die er naderhand zijn aan toegevoegd?

Vieren dat de dood niet het einde is van het leven, maar altijd het 'herbeginnen van het leven' is een universeel menselijk thema, dat door geen enkele doctrine moet verantwoord worden: het behoort tot het sacraliseren van 'de cyclus van de tijd'.

Verbondenheid

Er is nog een belangrijk element van feesten dat niet over het hoofd mag gezien worden: het is een gebeuren waarin de verbondenheid onder de mensen beleefd en gesacraliseerd wordt. Dit aspect vindt men vanzelfsprekend het duidelijkst terug bij de natuervolkeren, waar het hele dorp, de hele stam aan feesten deelneemt; nog méér: het is ondenkbaar dat één enkel iemand niet zou deelnemen!

De puberteitsrituelen van Indianen en volkeren in Afrika bevatten angstaanjagende en gevaarlijke elementen. Men wil aan het kind duidelijk maken dat het leven als volwassene niet altijd een pretje is! Maar in die angstige dagen en uren, tijdens de gevaarlijke proeven weten de kinderen dat er onafgebroken een groep volwassenen aanwezig is om hen te omringen en het nieuwe leven binnen te dragen. Er zijn volwassenen aanwezig die alles al doorgemaakt hebben en een geruststellende rol vervullen door erbij te zijn.

De boeddhistische vieringen bij een overlijden (49 dagen na de dood) zijn niet bestemd voor de overledene: voor die kan men niet veel meer doen in boeddhistische context. Maar de gemeenschap van de overlevenden: die hebben troost en steun nodig in hun verdriet, en dat wordt gegeven in het ritueel van de doden.

We vinden dat maatschappelijk element ook terug in onze streken, misschien niet meer in onze individualistische samenleving, maar wél bij gemeenschappen die onder ons leven. De moslimgemeenschap viert religieuze feesten in groot familieverband. In de wijken waar deze families wonen, ziet men ten gepaste tijde grote groepen mensen samenstromen. Meestal ook volgeladen auto's uit omringende landen, die luid toeterend (tot onze ergernis) hun feestvreugde uitbazunen.

In die periodes wordt teruggegrepen naar de 'dingen uit de traditie van de ouders'. Men gaat de oude gebruiken, klederdracht, eetgewoonten heroproepen die men gemeenschappelijk bewaart in de herinnering. Deze dingen binden de mensen weer nauwer met elkaar. Datgene wat men als enkeling niet kan in stand houden, kan men misschien wel binnenin een gemeenschap behoeden en bewaren...

Maar wanneer moslims feest vieren in een andere omgeving, dan wordt juist hun verscheidenheid met de omgeving benadrukt. Ze ervaren dan niet de verbondenheid met hun omgeving, maar juist hun anders-zijn, hun opvallend-zijn, en vaak niet-begrepen of niet-aanvaard zijn. Kunnen wij - mensen uit een andere cultuur - dan

ook niet hun verontwaardiging begrijpen wanneer toeristen onbeschaamd zitten te eten en drinken op hun terrasjes tijdens de ramadan?

In de periode van de ramadan worden de waarden van vasten en soberheid, van vrijgevigheid en naastenliefde, van bekommernis om het spirituele aspect van het menselijk bestaan gezamenlijk herbeleefd, hernieuwd. In die periode is de rol van de vrouw heel belangrijk - hebben wij ook dat al opgemerkt? - en geniet zij van een vrijheid die haar anders ontzegd is in het openbaar leven.

Algemeen zal de verbondenheid van de mensen bevestigd worden wanneer men zijn vreugde of verdriet, zijn angst of zijn hoop over het menselijk bestaan gaat sacraliseren. Op die ogenblikken kan elk menselijk wezen elk ander mens dichter benaderen, zonder woorden, zonder verklaringen.

Vasten is niet een monopolie van één religie: in alle religieuze vieringen komt het vasten te pas als voorbereiding op een ander beleven dan dat van dagelijksheid. Wanneer men zich wil bezighouden met een spiritueel gebeuren, is het goed het lichaam, met al zijn hebbelijkheden en verlangens, een beetje los te laten en tot rust te brengen, om plaats te maken voor iets anders.

Ook de extase maakt deel uit van het vieren en feesten in religieus verband: een element dat voor ons een beetje moeilijk ligt. We kennen wel de extasen van onze mystiekers, - vele eeuwen geleden - maar die werden beleefd in de teruggetrokkenheid van de cel. Onze religieuze beleving houdt niet erg van het extatische. Misschien is dat een gevolg van onze 'noordelijke (koele) terughouding'?

Het bijwonen van extatische gedragingen van anderen kan vreemd en afstotend overkomen. Toch behoort het tot het menselijk gedrag. Hebben wij ook niet ooit een carnavalsviering gehad (het feest voor de grote vastentijd) waarop alle menselijke redelijkheid en beheersing werden omvergegooid? Maatschappelijke orde, hiërarchie en zelfbeheersing werden omvergeworpen, om ook de schaduwkant van de mens eens los te laten. De Saturnalia van de Romeinen stonden daar onder andere model voor: de periode vlak voor het nieuwe jaar waarop de knecht eens meester mocht

spelen, waarop elkeen zijn wrok, zijn woede en zijn waanzin eens kon botvieren, in maatschappelijk-aanvaard verband! Misschien niet zo aangenaam om mee geconfronteerd te worden - in nuchtere toestand - maar wel een onderdeel van de 'gehele mens'!

Multiculturele samenleving

Ons samenlevingspatroon wordt gescandeerd op het ritme van de christelijke-katholieke feestdagen. Dit is een historisch gegroeid patroon: onze cultuur is al een twintigtal eeuwen christelijk bepaald. Maar dat christelijk patroon is op zijn beurt een weefsel van elementen uit een groot aantal oude culturen. Het is niet nu opeens dat onze samenleving multicultureel is geworden. Ze is het al altijd geweest. En dat is altijd een grote kracht en rijkdom geweest.

Dat verweven-woorden is mogelijk geweest, juist omdat mensen - overal ter wereld - in alle culturen en in alle religies, dezelfde 'dingen en gebeurtenissen' vieren. Geboorte, leven en dood, vruchtbaarheid, seizoenen, zon en maan, aarde vuur en water, bomen en rivieren, schoonheid en bovennatuurlijke kracht, liefde, haat, oorlog en vrede, zuivering, boete en verlossing, vasten en boetedoening: het is allemaal menselijk.

Daarnaast zijn er ook de feesten die eerder particulier zijn voor de katholieke geloofsovertuiging, en die nog steeds opgeld maken voor het geheel van de maatschappij, ook al weet die nog nauwelijks waarnaar de feesten verwijzen. Het zijn de 'gedenkenis-feesten', van gebeurtenissen uit het leven van figuren die religieus belangrijk waren: geboorte, dood, verrijzenis van Jezus, hemelvaart van Maria...

Feestdagen van volkeren uit andere culturen die hier wonen hebben wij meestal nogal probleemloos verdragen. De joodse, Chinese, Indische feesten hebben zelden aanleiding gegeven tot problemen. De oosterlingen vieren hun feesten intern, bijna onopgemerkt. Met de joodse gemeenschap zijn we al zo lang vertrouwd, dat we er niet meer van opkijken. Zou het nu anders moeten worden?

De feesten van de islamitische gemeenschap zijn meer extrovert, worden meer opgemerkt in onze samenleving. (Zullen we voorzichtig zeggen dat ze meer lawaai maken?) Moeten we er enkel even aan wennen? Leren zien hoe ze barsten van vreugde en vrolijkheid, van familiale verbondenheid en geluk?

Het zou natuurlijk prachtig zijn als we alle feesten van alle culturen in onze maatschappij zouden vieren, maar dat zal niet vanzelfsprekend zijn. Voor het bijwonen van de particuliere feesten zullen we een inspanning moeten doen om de achtergrond en de betekenis te kennen en begrijpen.

Culturen die met elkaar in aanraking komen, blijven niet passief onaangeroerd. Meestal hebben er heel stormachtige reacties plaats in het begin, om verder te evolueren tot een rijke mengvorm. Nemen we de tijd om dat te laten gebeuren? We kunnen het doen met respect voor mensen die een gebeurtenis sacraliseren, ook al is het de onze niet. We kunnen proberen in de feesten van de anderen het universeel menselijke te herkennen, in plaats van datgene wat 'anders is dan dat van ons'. Dan kunnen we misschien een moment van deelname in het sacraliseren beleven.

En - last but not least - is er altijd, bij elk feest, lekker eten en drinken. En dat moet men niet minachten noch onderschatten. De verstandhouding tussen mensen wordt nergens zo gemakkelijk bewerkt als aan tafel, met een stukje brood en een glaasje wijn, een kop thee of saké, véél beter dan tijdens doctrinale discussies en geleerde uiteenzettingen. (Dat weet de politieke en de zakenwereld ook!)

Katharina Haemers

*Docente Faculteit Vergelijkende Godsdienstwetenschappen
Wilrijk*

Uren, dagen, maanden, jaren in de islam

72 jaar geleden ging de kersverse Republiek Turkije onder leiding van Mustafa Kemal Atatürk over van de islamitische jaartelling op de Gregoriaanse kalender. Plotseling leefden de Turken niet meer in het jaar 1344 maar in 1926. Of ze daarmee een symbolische sprong van bijna zes eeuwen vooruit maakten, of juist (even symbolisch) de eigen identiteit verkwanselden om slaafs

het christelijke westen na te volgen, laat ik hier in het midden. Een feit is dat deze maatregel, samen met vele andere zoals de introductie van het Latijnse alfabet, een breuk betekenden met een traditie die door de islam was gevormd. Een ander feit is dat de communicatie tussen Turkije en westerse landen door deze maatregel is vergemakkelijkt omdat data niet steeds hoeven te worden omgerekend.

De islamitische jaarrekening

Precieze omrekening van islamitische naar de christelijke jaartelling en vice versa is tamelijk ingewikkeld. Terwijl de christelijke tijdrekening bij de geboorte van Christus begint te tellen (vandaar de afkorting AD achter het jaar: Anno Domini), start de islamitische jaartelling bij de *hijra* of migratie van de profeet Mohammed van Mekka naar Medina (vandaar de aanduiding AH, *Anno Hegirae* achter het jaartal, of soms alleen de H voor Hijriyya). Deze gebeurtenis, die plaatsvond op 16 juli 622 AD, markeerde het begin van een nieuw tijdperk omdat vanaf dat moment een islamitische gemeenschap kon worden opgebouwd.

Wat de omrekening tussen de twee jaartellingen compliceert is niet zozeer de verschillen in aanvangsdatum. Dat is immers met een eenvoudige optel- of aftreksom op te lossen. Het probleem zit in het verschil in de lengte van het jaar. Het islamitische jaar is geen zonnejaar, maar bestaat uit twaalf omwentelingen van de maan. Omdat die twaalf omwentelingen samen 354 dagen duren is het jaar ongeveer 11 dagen korter dan het zonnejaar. Een op de maan gebaseerde kalender kan alleen met regelmatige bijstellingen het ritme van de seizoenen blijven volgen.

De pre-islamitische Arabische kalender deed dit door om de drie jaar een extra maand in te lassen. Dit systeem werd echter door de koran veroordeeld:

“Het aantal maanden is bij God twaalf maanden volgens de teboekstelling van God op de dag dat Hij de hemelen en de aarde schiep; daarvan zijn er vier heilig (...) Het

invoegen van een schrikkelperiode is enkel maar meer ongeloof waarmee zij die ongelovig zijn tot dwaling gebracht worden. Zij staan dat het ene jaar toe en het andere jaar verbieden zij het om overeen te stemmen met het getal dat God heilig verklaard heeft. Zo verklaren zij ongewijd wat God heilig verklaard heeft.” (9:36-37).

Met andere woorden: het afkondigen van een dertiende maand om het maanjaar te laten sporen met het zonnejaar, is een schending van de scheppingsorde en vormt een ongeoorloofd menselijk ingrijpen in de goddelijke voorschriften over een viertal heilige maanden.

Omdat de koran de schrikkelmaand afwees, werd in de islamitische kalender het maanjaar niet langer gecorrigeerd. Het islamitische maanjaar schuift ten opzichte van het zonnejaar steeds 11 dagen op. Het gevolg is, dat de vastenmaand ramadan in 1998 in december valt, maar de komende jaren zal opschuiven naar november, oktober, enzovoort, om over 33 jaar weer terug te zijn in december. Een nadelige consequentie van dit systeem is, dat de relatie met de seizoenen, en dus met de oogsten, verdwijnt. Vandaar dat deze kalender vooral diende voor het ritme van de religieuze feestdagen. Voor andere doelen, zoals het heffen van belastingen, moesten islamitische overheden door de eeuwen heen gebruik maken van een tweede kalender, die wel op het zonnejaar was gebaseerd. Geen van deze aanvullende tijdrekeningen kreeg evenwel algemene geldigheid in de islamitische wereld. Sinds de negentiende eeuw is vrijwel overal de Gregoriaanse kalender geaccepteerd naast de islamitische. Zo kan je op kranten in de islamitische wereld vaak twee data aantreffen: 7 november 1998 / 17 Rajab 1419. Alleen Turkije schafte, zoals gezegd, de islamitische jaartelling geheel af - of liever: drong het gebruik van deze jaartelling terug tot uitsluitend het vaststellen van de religieuze feestdagen. Slechts enkele radicaal islamistische groeperingen in dat land hanteren nog de islamitische kalender, als protest tegen de verwestering van de in hun ogen goddeloze staat.

De maanden

De volgorde van de islamitische maanden is als volgt:

Muharram • Safar • Rabi' I • Rabi' II • Jumâda I • Jumâda II • Rajab • Sha'bân
Ramadân • Shawwâl • Dhû-l-Qa'da • Dhû-l-Hijja.

Al de islamitische feest- en gedenkdagen zijn in deze cyclus van maanden verankerd. Vaststelling van het precieze tijdstip van de feestdagen is evenwel problematisch. De koppeling aan de maanstand betekent namelijk dat het aantal dagen per maand niet vastligt. De maan draait in ongeveer 29 1/2 dag om de aarde. De aanvang van een nieuwe maand werd traditioneel bepaald door zintuiglijke waarneming van de nieuwe maansikkel. Dezelfde maand kan daardoor in het ene jaar 29 dagen duren en in een ander jaar 30 dagen. Zelfs is variatie mogelijk binnen een jaar voor

verschillende plaatsen op de aarde. Zo is het goed mogelijk dat de vastenmaand ramadan in Turkije op een andere dag (van de Gregoriaanse kalender) begint dan in Maleisië. In de praktijk wordt het begin van de vastenmaand doorgaans afgekondigd door de plaatselijke (politieke of religieuze) autoriteiten. Vaak wordt een kanon afgevuurd als teken voor een begin en einde van het vasten. Tegenwoordig volgen de meeste moslims voorgedrukte kalenders, waarin de aanvang van de maanden is berekend voor de regio waar zij wonen. Sommige groeperingen houden evenwel vast aan het principe, dat de nieuwe maand met het blote oog moet worden waargenomen om het begin van een nieuwe maand vast te stellen.

Voor islamitische minderheden in Europa kan het ontbreken van een algemeen erkend religieus gezag complicaties opleveren: wie stelt op grond van welke methoden vast wanneer precies de vastenmaand begint? De praktijk is momenteel, dat moslimgemeenschappen richtlijnen uit de landen van herkomst en soms uit andere islamitische landen volgen. Dit heeft bijna jaarlijks tot gevolg dat Turkse en Marokkaanse moskeeën de vastenperiode met een dag verschil beginnen en eindigen. Surinaamse en Pakistaanse moslimorganisaties die wilden vasthouden aan het beginsel van waarneming van de maansikkel met het blote oog, stelden in de jaren zeventig en tachtig een 'Committee voor het waarnemen van de maan' (*Roe'ya-l-Hilaal Committee*) in, dat vanwege de weersomstandigheden in Nederland zelfs zijn toevlucht heeft genomen tot het inhuren van een helikopter om boven het wolkendek de hemel te observeren! Erg bevredigend zijn deze verschillen tussen de Nederlandse moslimorganisaties niet, vooral wanneer ook andere instanties, zoals scholen, rekening moeten houden met de vastenmaand.

Een vergelijkbaar probleem doet zich voor rond het offerfeest, dat jaarlijks plaatsvindt tijdens de bedevaart in Mekka. Zowel door de pelgrims als door moslims overal ter wereld wordt op de tiende van de maand Dhû-l-Hijja een offerdier geslacht. In Nederland moeten hierover afspraken worden gemaakt met slachthuizen en vormt de onduidelijkheid over de precieze datering van het feest een bron van ergernis. Omdat het offerfeest op de tiende dag van de maand valt, kan tien dagen tevoren duidelijkheid ontstaan over welke groep wanneer het feest viert, maar voor de planning biedt dat weinig soelaas.

Omrekening van data

Het verschil tussen de islamitische en de christelijke data was bij aanvang van de islamitische jaartelling ruim 621 jaar en is sindsdien jaarlijks 11 dagen kleiner geworden. Bij omrekening moet bovendien rekening worden gehouden met de schrikkeldagen in de christelijke jaartelling. Voor een snelle en globale omrekening van de islamitische jaartallen naar christelijke, kan men twee uitgangspunten gebruiken:

1. Het maanjaar 700H viel ongeveer samen met het jaar 1300 AD; toen was er dus een verschil van 600 jaar.
2. In een christelijke eeuw verstrijken 103 islamitische jaren: het verschil wordt dus per eeuw drie jaar kleiner.

Als we dit toepassen op het jaar 2000, krijgen we het volgende resultaat: In 2000 zijn er zeven eeuwen verstreken sinds 1300 en is het verschil dus teruggelopen tot 600 minus 21 ofwel 579 jaar. 2000 Anno Domini is dus ongeveer 1421 Hijriyya. Dezelfde methode levert op, dat 200 eeuwen na 1300 het verschil tussen de twee jaartellingen tot nul is teruggebracht. In beide kalenders beleven we dan (*Deo volente of Inshallah*) het jaar 21300.

Wil je een precieze datum weten dan kom je met deze grove methode niet ver en moet je je toevlucht nemen tot vergelijkingstabellen, zoals die van Wüstenfeld of Freeman-Grenville.² Voor de computergebruiker zijn er inmiddels andere hulpmiddelen beschikbaar. Diverse programma's rekenen de data met één muisklik supersnel om. Zo is het programma *Minaret*, ontwikkeld door Kamal Abdali, in verschillende edities beschikbaar voor Dos, Windows en Macintosh op zijn homepage: <http://patriot.net/abdali/ftp/index.html>. *Minaret 3.0* voor Windows 95 is snel en betrouwbaar en wijkt voor zover ik heb kunnen nagaan nooit meer dan een dag af van de bovengenoemde vergelijkingstabellen.

Met deze hulpmiddelen kunnen we voor het jaar 2000 veel nauwkeuriger berekeningen maken: dat jaar begint in het islamitische jaar 1420, en wel op de 24e van de maand ramadan. Op 6 april 2000 zal het nieuwe islamitische jaar 1421 beginnen.

Eeuwwisseling, vernieuwers van de eeuw

Helaas voor computergebruikers onder de moslims is er weinig islamitisch aan de datumchip op hun computer. Die volgt de Gregoriaanse jaartelling. En dus moeten zij met precies dezelfde millenniumproblemen rekening houden als ieder ander. Maar afgezien daarvan is 1 januari 2000 geen bijzondere dag in de islamitische wereld. De eerstvolgende eeuwwisseling in de islamitische jaartelling zal pas in 2076 AD plaatsvinden. Een nieuw millennium is pas in 2562 AD te verwachten.

Net als in de christelijke wereld heeft in de islam het aanbreken van een nieuwe eeuw - en in versterkte mate het aanbreken van een nieuw millennium - steeds tot de verbeelding gesproken. Het naderen van het jaar 1000H (1591 AD) heeft bijvoorbeeld in Jemen de eindtijdverwachting een krachtige impuls gegeven. Men verwachtte een spoedig wereldeinde omdat de islam niet langer dan duizend jaar zou standhouden.

Men verwees daarbij naar een overlevering van de profeet Mohammed, waarin een periode van duizend jaar voor zijn gemeenschap wordt aangeduid. Shihab ad-Din Ahmad b. Abd al-Kadir, die dit in 967H schreef, wees die eindtijdverwachting zelf van de hand en schreef ze toe aan onwetende en domme lieden die zich op onbetrouwbare bronnen baseren. Zelf stelt hij ertegenover dat alleen God weet wat er na duizend jaren zal gebeuren.³ Volgens anderen betekende het nieuwe millennium geen wereldeinde, maar wel een overgang naar een nieuw tijdperk. Zo claimde de Indiase mysticus Ahmad Sihindi (1564-1624), dat duizend jaar na het leven van Mohammed het licht van de ware godsdienst was verbleekt. Onder zijn leiding zou een nieuw tijdperk aanbreken dat de beginperiode van de islam zou evenaren. Daarbij had hij als mysticus een rol die vergelijkbaar was met die van de Profeet zelf.⁴

Sirhindi's gedachten over het nieuwe millennium zijn een uitwerking en toespitsing van ideeën over de eeuwwisseling in de islam. Wijdverbreid is de profetische overlevering dat God aan het begin van iedere eeuw een vernieuwer, hervormer zal zenden. Die periodieke vernieuwing is nodig omdat de moslimgemeenschap de neiging heeft te verslappen en af te wijken van de rechte weg.

Het islamitisch tijdsbewustzijn kan als lineair worden getypeerd. Vele kernmomenten in de islam zijn eenmalige, onherhaalbare gebeurtenissen, die de wereldgeschiedenis in perioden opdelen, zoals de openbaring van de koran. Toch heeft dit tijdsbewustzijn ook cyclische aspecten, met name in de ideeën over verval en vernieuwing. Die opeenvolging vertoont verwantschap met het bijbelboek Richteren. In Richteren 2 wordt een patroon weergegeven dat na de dood van Jozua ontstaat:

“Nadat ook dat gehele geslacht tot zijn vaderen vergaderd was, kwam na hen een ander geslacht op dat de Here niet kende, noch het werk, dat Hij voor Israël gedaan had. Toen deden de Israëlieten wat kwaad is in de ogen des Heren en gingen de Baäls dienen (...) Wanneer zij de Here verlieten en de Baäl en de Astartes dienden, ontbrandde de toorn des Heren tegen Israël: Hij gaf hen in de macht van plunderaars (...) en zij kwamen in grote benauwdheid; dan verwekte de Here richters die hen verlostten uit de macht van hun plunderaars. (...) Maar met de dood van de richter begonnen zij weer verderfelijk te handelen.”

Dit patroon van verval en vernieuwing vinden we in de islam terug, doordat islamitische geschiedschrijvers de periode van de profeet Mohammed en de eerste decennia na zijn dood beschouwen als een ideale samenleving. Maar sindsdien is het bergafwaarts gegaan met de islam, omdat latere generaties en hun leiders niet langer met dezelfde zuiverheid vasthielden aan het geloof als de eerste gemeente. Gelukkig zendt God vernieuwers om zijn gemeenschap te laten terugkeren naar de zuivere islam.

De eerste die de eretitel *mudjaddid*, vernieuwer, kreeg, was de Umayyadische kalief Umar II. Zijn voorgangers bouwden na de Arabisch-islamitische verovering

van het Midden-Oosten een wereldrijk op, maar deden weinig om dat rijk te islamiseren. Ze vormden een Arabische elite, die de voor-islamitische bestuursvormen van de veroverde samenlevingen grotendeels intact lieten. Bovendien behandelden ze de niet-Arabische bekeerlingen tot de islam als tweederangs burgers ten opzichte van de Arabieren. Umar II probeerde evenwel het rijk veel sterker op islamitische

principes te baseren, bijvoorbeeld in de behandeling van niet-Arabische bekeerlingen tot de islam. Maar ook in het belastingstelsel introduceerde hij islamitische regels. Vandaar de eretitel van vernieuwer, die latere geschiedschrijvers hem gaven. Hij was van 717-720 aan de macht en daarom valt de eerste eeuwwisseling van de islamitische jaartelling in zijn regeerperiode. Als de mudjaddid van de zesde islamitische eeuw geldt Abu Hamid Muhammed al-Ghazali (1058-1111). Al-Ghazali is vooral bekend geworden door zijn synthese tussen wetsgetrouwheid en verinnerlijking, tussen rechtsgeleerdheid en mystiek. Zijn belangrijkste werk 'de herleving van de godsdienstwetenschappen' is een mijlpaal in de geschiedenis van de islam.

In de loop van de geschiedenis van de islam hebben velen de status van vernieuwer van de eeuw geclaimd of van hun volgelingen gekregen, onder wie de reeds genoemde Ahmad al-Sirhindi, de 'vernieuwer van het tweede millennium'. Ook in het kader van de strijd tegen koloniale machten aan het einde van de 19e eeuw verwierven verschillende moslimleiders die eretitel. Ook Khomeini is door vele aanhanger gezien als de mudjaddid. De door hem geleide islamitische revolutie in Iran gebeurde in 1979, ofwel het hijra-jaar 1400. Zijn boodschap dat de islamitische wereld in verval is geraakt door westerse invloed en dat een terugkeer naar de islam nodig is, sluit naadloos aan bij het genoemde patroon van verval en vernieuwing. Het tijdstip van de islamitische revolutie in Iran (rond de eeuwwisseling) heeft zeker bijgedragen aan de internationale uitstraling van de ayatollah.

Weekdagen en uren

De islamitische kalender gaat net als de Gregoriaanse en de joodse uit van een zevendaagse week. De telling van de dagen komt ook overeen met de joodse: zondag als eerste dag en zaterdag als zevende (Arabisch: Sabt, oftewel Sabbath). De 'Dag der Bijeenkomst', die in de koran wordt genoemd (Sura 62: 9), is evenwel de vrijdag. De koran roept op, op die dag naar de moskee te komen en te stoppen met werken. Zoals in de joodse kalender, begint de dag traditioneel bij zonsondergang, en niet met middernacht of de dageraad. Door westerse invloed is deze dagindeling echter in onbruik geraakt.

Voor de religieuze praktijk is evenwel een andere dagindeling belangrijk: het ritme van de verplichte gebeden die vijfmaal daags op vaste tijden plaatsvinden. Deze tijden worden niet door uren met een vaste tijdsduur bepaald, maar door de zonnestand.

Voor elk van de vijf gebeden geldt een vroegste en een laatste tijdstip waarop hij verricht mag worden. In een overlevering waarin een engel deze tijden bekend maakt aan de profeet, worden ze bepaald door tijdstippen als 'wanneer je schaduw even lang is als jezelf'. Abdulwahid van Bommel geeft in zijn boekje *Kom tot het gebed*⁵ de tijden als volgt:

1. Ochtendgebed: tussen eerste ochtendschemering en zonsopgang
2. Middaggebed: vanaf ongeveer een kwartier na de hoogste stand van de zon tot de namiddag
3. Namiddaggebed: vanaf het laatste gedeelte van de namiddag tot een half uur voor zonsondergang
4. Vlak na zonsondergang tot de rode schemering verdwijnt
5. Vanaf anderhalf tot twee uur na zonsondergang tot voor de eerste ochtendschemering.

Deze tijden zijn globaal aangegeven en bedoeld voor de individuele gelovige. Voor de gebeden in de moskee wordt doorgaans het vroegst toegestane tijdstip aangehouden. Evenals bij de maan-maanden kunnen deze tijdstippen van tevoren mathematisch worden vastgesteld. Voor het verdwijnen van de schemering wordt dan uitgegaan van een bepaalde hoek waarmee de zon zich onder de horizon bevindt. In de moskeeën zijn die tijdstippen tegenwoordig meestal aangegeven door een vijftal wandklokken op een rij. Bovendien worden maandoverzichten en scheurkalenders uitgegeven waarop per dag op de minuut nauwkeurig is aangegeven wat de gebedstijden zijn.

Vanwege de koppeling aan de zonnestand verschillen die van stad tot stad. Ook hier biedt het bovengenoemde computerprogramma *Minaret* van Kamal Abdali ondersteuning. Het programma laat je kiezen uit een lange rij steden - of biedt de mogelijkheid de coördinaten van andere steden in te voeren - en bepaalt vervolgens voor die stad de gebedstijden. Desgewenst kan het programma in luttele seconden een gebedskalender voor het hele jaar opstellen.

De engel die de profeet de gebedstijden leerde aan de hand van licht en schaduw, schemer en donker, hield geen rekening met de situatie in noordelijke gebieden, waar de zon niet of nauwelijks onder de horizon verdwijnt. De gebedstijden kunnen dan niet volgens die methode worden vastgesteld, sterker nog: strikte toepassing van de regels kan ertoe leiden dat het nachtgebed komt te vervallen. En daarvoor hoeven we niet eens naar de poolcirkel. Het programma *Minaret* berekent bijvoorbeeld voor Den Haag, dat in de tweede helft van juni geen ruimte is voor het nachtgebed.

Er zijn verschillende manieren om hiermee om te gaan. Sommige imams bevelen aan dit gebed dan maar over te slaan. Andere oordelen dat de verplichting vijfmaal daags te bidden zwaarder weegt dan de voorschriften over de tijdstippen en plaatsen in voorkomende gevallen het nachtgebed rond middernacht. Waar het ritme van licht en donker echt geen enkel houvast meer biedt, zoals boven de poolcirkel, worden meestal de gebedstijden van een ander deel van de wereld aangehouden.

De heilige uren, dagen, maanden en jaren van de islam zijn op een geheel eigen manier verbonden met de draaiingen van de aarde en de bewegingen van de hemellichamen. Omdat die verschillende bewegingen zich niet in prachtig afgeronde getallen laten vastleggen, vergt het bepalen van de precieze tijdstippen niet alleen nogal wat rekenkundige capaciteiten (of een computer), maar ook een flexibele houding tegenover regels die de seizoensomstandigheden van het Midden-Oosten weerspiegelen.

Nico Landman

Noten

1. Zie voor meer informatie: J.T.P. de Bruijn, "Moslimse kalenders en feestdagen" in: J. Waardenburg, *Islam, Norm, Ideaal en Werkelijkheid*. Weesp 1984 (en latere edities), appendix 6. En G.S.P. Freeman-Grenville, *The Muslim and Christian Calendars*. London: Oxford University Press 1963.
2. F. Wüstenfeld - E. Mahler, *Vergleichungs-Tabellen zur muslimischen und iranischen Zeitrechnung* (herziene editie Mayr & Spuler), Wiesbaden 1961. G.S.P. Freeman-Grenville, a.w.
3. E. van Donzel, 'Mudjaddid', E.I.-2.
4. Hierover J.G.J. ter Haar, *Follower and Heir of the Prophet. Shaykh Ahmad Sirhindi (1564-1624) as Mystic*. Leiden 1992, vooral hoofdstuk 10.
5. Uitgegeven door het Moslim Informatie Centrum, Den Haag.

Dit artikel is overgenomen uit **BEGRIP**, jaargang 24/5: november 1998.

BEGRIP is het tijdschrift van de bureaus voor ontmoeting met moslims van de Nederlandse kerken.

Uitgever, redactie en administratie:

Cura Migratorum
 Luybenstraat 17 • 5211 BR Den Bosch
 Tel.: (+31) 073-6145159 • Fax: (+31) 073-6131175

Abonnementen vanuit België:

600 BEF per jaar (5 nummers)
 losse nummers: 120 BEF
 te storten op 453-0258581-69 van Begrip, Kastertstraat 19, 3600 Genk

‘Feesten bij de burenen’ en interculturalisering

Tijdens de samenstelling van de kalender ‘Feesten bij de burenen’ realiseerden wij ons dat zo’n eenvoudig drukwerk tegelijk ook een hele bevraging inhoudt inzake de ordening van onze samenleving. Wie onze tijdrekening gewoon is en daar van generatie op generatie in leeft, kan zich nauwelijks voorstellen wat een andere tijdrekening is. Vooral niet omdat aan een tijdrekening

ook een officiële kalender verbonden is, met officiële vakantiedagen voor welbepaalde feesten van godsdienstige of seculiere aard. Deze dagen zijn stuk voor stuk referentiedata die mede het ritme van ons leven en samenleven bepalen.

In onze samenleving is het ritme van vrije dagen grotendeels gebaseerd op de christelijke feestdagen. Er is niet alleen de zondag als ankerpunt voor ‘de wekelijkse rust’. Er zijn ook die andere feestdagen - die officieel vrije dagen zijn - zoals Kerstdag, tweede Paasdag, Hemelvaart, tweede Pinksteren,... Deze vrije dagen geven - zowel aan gelovigen als niet gelovigen - een gewoontegevoel en structuren ons tijdsgevoel.

Nochtans vormen christen lang niet meer de overgrote meerderheid van de bevolking. De samenleving is enerzijds sterk gesecculariseerd en anderzijds - vooral door de migratie - multireligieus geworden. In deze gewijzigde maatschappelijke context is het niet meer evident dat de maatschappelijke feestkalender zo sterk bepaald is door de christelijke feestdagen. De vraag stelt zich dus hoe we in de toekomst omgaan met de religieuze verscheidenheid in onze samenleving en welke gevolgen dit heeft voor de officiële feestkalender.

Het seculariseringsproces brengt mee dat veel mensen geen band meer hebben met de religieuze betekenis van feesten. Nochtans blijven deze feesten belangrijk als gemeenschappelijke vrije momenten. Ze zijn dikwijls een goede reden om mensen uit te nodigen of voor bepaalde activiteiten.

We leven ook in een tijd van flexibiliteit en ongebreidelde vrije markt. Een economie die zeven dagen op zeven en vierentwintig uur op vierentwintig wil doen produceren en consumeren, heeft geen begrip voor ‘vieren’, voor collectieve rustmomenten. Zo’n economie wil alle ritme, alle vieren en gedenken strikt individualiseren, op maat knippen. Zo’n economie wenst geen hinderpalen. Feesten en vaste collectieve vakantiedagen staan in de weg. Tenzij ze als ‘verlengde weekends’ weer commercieel interessant worden.

Je zou dus in algemene bewoordingen kunnen stellen dat in onze situatie de weerstand tegen het vervlakken van religieuze feesten eerder beperkt is en dat de wetten van de economie vrij kunnen inbreken in de oorspronkelijke zin- en vormgeving van de meeste officiële vrije dagen.

Dat maakt het natuurlijk moeilijk om hier een pleidooi te houden voor het ‘interculturaliseren’, het intercultureel maken, van de officiële feestkalender die in ons land gehanteerd wordt. Want het is toch een normale vraag van de etnisch-culturele minderheden in ons land om die officiële dagen ook eens te benaderen vanuit hun feest- en vieringsbehoeften. Zeker met de erkenning van de godsdiensten op de voorgrond moeten we die oefening durven maken.

Ook al lijkt het er op dat een belangrijk deel van de publieke opinie niet direct bekommerd is om de inhoud van de vaste feestdagen, er aan raken zou wellicht een zee van behoudsgezinde reacties opleveren. We kunnen ook niet heen om het algemeen-maatschappelijk belang van deze collectieve rustdagen. Ook al hebben ze een specifiek christelijk karakter, tegelijk vervullen ze ook een breder maatschappelijke en culturele functie. Het is niet alleen belangrijk dat mensen vrije tijd hebben, maar ook dat er gemeenschappelijke momenten van rust en ontspanning zijn. De samenleving heeft nood aan momenten waarop het economische leven stilgelegd wordt.

Het is nochtans duidelijk dat een multireligieuze samenleving er niet om heen kan na te denken over de wijze van inpassing van de feesten van de burens. Verantwoordelijken in de bedrijfs- en onderwijswereld, in de gezondheidszorg en het instellingenwerk, en ook meer en meer in de openbare dienst worden regelmatig geconfronteerd met de praktische moeilijkheden van de diversiteit van de kalenders van respectievelijk werknemers, leerlingen, patiënten, cliënten en ambtenaren. Her en der worden daar wel ‘oplossingen’ voor verzonnen, maar een breder reflectie dringt zich op (zie *‘Interculturalisering in de praktijk’*).

Hoe moet het dan met onze officiële feestkalender? Zullen we bijvoorbeeld een aantal feestdagen inruilen? Feesten die duidelijk niet meer zo’n diepe betekenis hebben voor de burgers? Feesten die alleen nog van betekenis zijn omdat ze een vorm van collectieve vrije tijd betekenen, maar die evengoed op een andere dag zouden kunnen vallen?

In dat verband kan pinkstermaandag genoemd worden. Strikt liturgisch kan men zich afvragen wat deze dag toevoegd aan het Pinksteren, de vijftigste dag. Waarom deze éénenvijftigste dag? Je zou die dag bijvoorbeeld kunnen verschuiven op de kalender en daardoor een ander groot religieus feest voorzien van een officiële vrije dag voor iedereen.

Door zo'n verschuivingen en aanpassingen komt wellicht een hele dynamiek los. Het denken over feesten en het zinvol feesten zelf kan erdoor gestimuleerd worden. Er kan van de overheid verwacht worden dat zij de voorwaarden schept - voor alle erkende religies - om het godsdienstig feesten mogelijk te maken. Daarmee zou ze niet enkel rekening houden met een reëel deel van de bevolking, maar tegelijk ook spirit, ziel, zingeving brengen in het maatschappelijk debat en leven.

Indien wij en de overheid enkel blijven toekijken dan zullen we verder afglijden naar feesten-af. Nu al worden meer en meer weekend-dagen geofferd aan de nieuwe commerciële goden. De shopping-centra gaan ook lijken op 'consumptiekathedralen' waarin - tot in de architectuur - een sfeer van sacraliteit wordt opgeroepen. Ja, er is iets aan de hand. De feest- en rustdagen hebben niet enkel nood aan herschikking, maar ook aan bescherming. Een debat hieromtrent tussen vertegenwoordigers van verschillende religies zou de aanzet kunnen betekenen voor een ruimer maatschappelijk debat over onze gemeenschappelijke nood en ons gemeenschappelijk recht op feesten, communicatie en rust. Wellicht kunnen de christelijke kerken hiertoe de aanzet geven.

Interculturalisering in de praktijk

In de vorige tekst (*'Feesten bij de burens' en interculturalisering*) wordt een pleidooi gehouden voor het interculturaliseren van onze officiële feestkalender. Het is duidelijk dat een dergelijke reorganisatie, waarbij rekening gehouden wordt met de belangrijke feestdagen van de andere religies, nog niet voor morgen is. Het is bovendien een ingewikkelde zaak, gezien de veelheid aan religies. Het gesprek hierover met de vertegenwoordigers van de verschillende godsdiensten is nog niet gestart. Er is eigenlijk nog niet eens ernstig gepeild naar hun verwachtingen en voorstellen.

Ondertussen staan we wel voor de praktische moeilijkheid. De realiteit wacht niet tot er een oplossing bedacht is op algemeen-maatschappelijk vlak. Hier en nu moeten scholen, bedrijven, instellingen,... een antwoord zien te vinden. In de relatie met leerlingen, personeel, patiënten en cliënten kan men de vraag naar een vrije dag ter gelegenheid van een belangrijk feestmoment niet uit de weg gaan. Deze vraag is redelijk en gerechtvaardigd. Maar het is ook een lastige vraag, want het stelt de 'gewone' gang van zaken in vraag en het levert praktische problemen.

Bij gebrek aan algemeen maatschappelijk kader worden de betrokkenen gedwongen een beroep te doen op eigen inzicht. Op verschillende plaatsen is men gekomen tot creatieve oplossingen. Waar dit gebeurt in overleg, leidt dat veelal tot tevredenheid en draagt het bij tot een goede verstandhouding. Het kan echter evengoed een aspect van onenigheid en conflict zijn. Zeker een principiële houding die geen afwijking toelaat (iedereen gelijk) wordt als onrechtvaardig aanvoeld en kan leiden tot frustraties.

Hieronder geven we enkele voorbeelden van regelingen die in de praktijk mogelijk zijn. We geven ze hier mee, ter illustratie en ter inspiratie.

In het **onderwijs** beschikt elke school over twee verlofdagen die vrij te kiezen zijn. Scholen met veel moslimkinderen kunnen deze dagen plaatsen op de twee belangrijkste islamitische feestdagen. Uiteraard vraagt dit overleg over de precieze datum waarop het feest zal gevierd worden. Deze oplossing heeft echter beperktheden. Normaal worden deze dagen gebruikt als brugdag. Ook biedt het geen oplossing voor scholen waar er verschillende andersgelovige groepen zijn.

Een school kan ook verlof toekennen om persoonlijke redenen, aan individuele leerlingen. Wettelijk is dit beperkt tot drie dagen per schooljaar. Het kan o.a. gebruikt worden om familiale redenen. De schooldirectie kan dit persoonlijk verlof ook toekennen omwille van een belangrijk religieus feest. Dit betekent dat die dag een gewone schooldag blijft, maar dat leerlingen van die bepaalde religie verlof krijgen. Hierover worden dan vooraf afspraken gemaakt met de leerlingen, leerkrachten en ouders.

Ook in **arbeidsmiddens** wordt men geconfronteerd met de vraag van werknemers naar een vrije dag omwille van een specifiek feest. De manier waarop men daarmee kan omgaan, verschilt sterk naargelang het soort bedrijf of organisatie. Wij deden een kleine rondvraag, wat ons het volgende opleverde:

- Op sommige plaatsen is het geen probleem om mensen een snipperdag toe te kennen, die gewoon ingeschreven wordt op de vakantiekaart. Een bepaalde feestdag kan ook opgenomen worden in de regeling van collectief verlof. Dit wordt in een aantal bedrijven toegepast voor de Turkse of Marokkaanse nationale feestdag. Een andere regeling is de mogelijkheid van onbezoldigde afwezigheid op de wettelijke feestdagen van het land van herkomst.
- In situaties waar er ook tijdens het weekend gewerkt wordt, kan een compensatiedag gepland worden op een feestdag voor de werknemer. Zo is er het voorbeeld van een industrieel bedrijf, waar ongeveer 1/3 van de arbeiders van Turkse of Marokkaanse origine is. Er wordt zeven dagen op zeven gewerkt in een ploegensysteem, waardoor er verletdagen zijn. In afspraak met de dienst wordt op de dag van een belangrijk moslimfeest een regeling uitgewerkt waardoor zoveel mogelijk moslims een verletdag hebben.
- Er zijn ook bedrijven waar men - bij wijze van uitzondering - werknemers toestaat om op een zaterdag te werken om op een feestdag te kunnen thuisblijven. In de zelfde lijn ligt de mogelijkheid om te werken op een collectieve vakantiedag van het bedrijf (bijvoorbeeld een sluitingsdag ter gelegenheid van de kermis) en die dag te ruilen voor een religieuze feestdag.
- In het algemeen stellen we vast dat er een zekere bereidheid is in een informele regeling rekening te houden met de vragen van andersgelovige medewerkers. Er is wel terughoudendheid om dergelijk afspraken in een meer formeel kader te gieten en op te nemen in een CAO of het arbeidsreglement.

Ook op andere plaatsen, zoals ziekenhuizen, gevangenissen en instellingen, waar het er - althans tegenover de patiënten of cliënten - niet om gaat een vrije dag toe te kennen, kan men aandacht hebben voor het feesten bij andersgelovigen. Dat kan bijvoorbeeld door een kleine attentie, zoals men ook voorziet met Kerstmis en dergelijke.

Naast feestdagen hebben de meeste religies ook vastenperiodes. Zo brengt de ramadan voor moslims een andere dagindeling mee, omdat men enkel eet tussen zonsondergang en zonsopgang.

- In middelbare scholen wordt er vaak een apart lokaaltje ter beschikking gesteld tijdens de middagpauze voor de leerlingen die niet eten of drinken omwille van de ramadan. Dit biedt de leerlingen de mogelijkheid om onder elkaar activiteiten te organiseren en de pauzes door te brengen weg van hun niet-vastende medeleerlingen.
- In sommige bedrijven plaatst men moslims tijdens de ramadan zoveel mogelijk in de ochtendploeg. Dit is voor hen makkelijker te combineren met het vasten dan een late ploeg.
- Op andere plaatsen voorziet men de mogelijkheid om de voorziene pauzes te verplaatsen, zodat moslims kunnen eten op de toegelaten tijdstippen. Ook in instellingen zoals gevangenissen voorziet men een aanpassing van de dagindeling, zodat de moslims nog kunnen eten voor zonsopgang.

Met enige soepelheid is er dus heel wat mogelijkheid om rekening te houden met de feestmomenten van andersgelovigen. Vooral waar er een groter aantal andersgelovigen is, wordt er gemakkelijker gezocht naar een oplossing. Een dergelijke regeling is trouwens niet enkele in het belang van de andersgelovigen. Als school, bedrijf, organisatie of instelling is er heel wat te winnen bij een positieve sfeer en goede relaties met leerlingen, werknemers, patiënten of cliënten. Het blijft natuurlijk wel een probleem dat de verantwoordelijkheid voor dergelijke regelingen enkel bij de goodwill van de betrokken ligt. Dit maakt dat het vrij hebben op belangrijke feestdagen voor andersgelovigen geen recht is, maar een gunst. Het blijft ook zo dat voor heel wat onder hen het niet mogelijk is om vrij te hebben. Hopelijk zijn de plaatsen waar er - creatief - gezocht wordt naar een oplossing oefenplaatsen voor een meer algemeen-maatschappelijke regeling.

‘Feesten bij de buren’ in het dagelijks leven

Deze werkmap zou onvolledig zijn, mochten we niet samen de oefening maken om concreet de aandacht voor de feesten van de buren te vertalen in onze regelmatige activiteiten. Wellicht zijn er tientallen formules te bedenken om op lokaal niveau ruchtbaarheid te geven aan de burenfeesten en er ook enige ontmoeting rond te stimuleren. Parochies, scholen, verenigingen en buurtorganisaties zijn bijzonder goed geplaatst om de aandacht voor de feesten van de buren uit te dragen. Laten we beginnen met enkele eenvoudige tips:

1. Gebruik je eigen media

Een lokale gemeenschap of een vereniging geeft regelmatig een nieuwsbrief(je) of een ledenblad uit. Parochies hebben elke week hun bladzijde in ‘Kerk en Leven’. Diocesen of congregaties geven een maand- of kwartaalblad uit.

Het is dus goed mogelijk om langs deze publicaties regelmatig enkele feesten van de buren in de kijker te zetten. Je neemt daarvoor de kalender en deze brochure als uitgangspunt en maakt een selectie van die feesten en religieuze gebeurtenissen die je de moeite waard vindt om mee te delen. Afhankelijk van de omgeving waarin je drukwerk wordt verspreid, kan je rekening houden met de aard van de buren om wat accenten te leggen.

De vermelding kan zich beperken tot het aangeven van de data en de namen van de feesten. Maar als je iets meer ruimte hebt dan kan er ook wat achtergrondinformatie aan toegevoegd worden. Mocht je ervoor kiezen deze tip op te volgen dan kan je misschien ook kort vermelden waar je je informatie hebt gehaald. Zo zet je mensen op weg om zich verder te documenteren.

2. Een stapje verder: de andere media

Sommige verenigingen, parochies of diocesen hebben in de loop van de jaren een goede relatie uitgebouwd met de lokale en regionale pers. Zo wordt er soms samengewerkt met een lokale vrije radio om berichten door te zenden.

Afhankelijk van de mogelijkheden kan je met deze feesteninfo ook naar deze media een stap zetten. Dat kan met de informatie op zich, maar ook ter gelegenheid van een speciale activiteit die je met andere cultuurgroepen organiseert. Misschien is er dan ook de gelegenheid om vertegenwoordigers van die groepen voor de microfoon of de camera

te brengen zodat ze zelf toelichting kunnen geven bij het belang van dat speciale feest.

3. Een mededeling in de vieringen

En als je dan toch deze informatie hebt opgezocht voor bijvoorbeeld het parochieblad dan is de stap klein om ze ook toe te voegen aan de wekelijkse mededelingen op het einde van de eucharistieviering. Dat maakt mensen attent, en kan mogelijk de aanzet zijn om gevolg te geven aan de volgende tip.

4. Wenskaarten en attenties

Het behoort tot onze goede gewoonten om ter gelegenheid van een christelijk feest mekaar het beste toe te wensen of een klein geschenk te geven. Ook bij de specifieke sterke

momenten in het leven drukken we onze gevoelens van medeleven uit (geboorte, huwelijk, overlijden). Sommige mensen beperken dat tot de eigen familie- en levenskring, anderen zetten een stapje verder en doen dat bijvoorbeeld in de eigen straat om de burenband te sterken. Met de kalender in de hand krijg je dus een handreiking om wensen en geschenken te delen met nieuwe buren.

Vanuit Kerkwerk Multicultureel Samenleven is er de jaarlijkse wenskaart voor de moslims bij het einde van de ramadan. Je kan mensen uitnodigen om deze kaart te overhandigen aan de moslims die zij kennen.

5. Ook in instellingen

Ook in een aantal instellingen zoals een ziekenhuis, een verzorgingstehuis, een opvangplaats voor jongeren of volwassenen, een school, ... kan er met de kalender ingespeeld worden op de (vaak verborgen) feestverlangens van de mensen die er verblijven of er deel van uit maken.

Vermoedelijk is er al op verschillende plaatsen concrete aandacht daarvoor. Het zou echter heel deugdzaam zijn mochten pastorale werkingen in de instellingen een oogje in het zeil houden om op zo'n momenten de andere cultuurgroepen niet te vergeten. Dat vraagt wel wat creativiteit maar kan een grote meerwaarde hebben voor de relaties en de zorg.

In het onderwijs zijn daaromtrent al veel goede initiatieven genomen. En vanuit Kerkwerk Multicultureel Samenleven is er de jaarlijkse wenskaart bij het einde van

de ramadan, waar we hierboven al naar verwezen. Maar ook in een ziekenhuis zijn er vanuit de pastorale dienst gelijkaardige initiatieven te nemen. Niet alleen voor de zieken, maar ook voor het personeel dat meer en meer intercultureel wordt.

6. En wat met de vormselcatechese in de parochie?

Als we onze kinderen willen voorbereiden op de toekomst, dan is het een goede zaak hen ook te laten kennismaken met de verscheidenheid van onze samenleving. Zij zullen, nog meer dan wij, de kunst moeten ontwikkelen zich te bewegen in de culturele diversiteit. De vormselcatechese in de parochies kan daarom ook aandacht besteden aan de bewustmaking dat er verschillende godsdiensten zijn, én dat de gelovigen van die godsdiensten in onze directe omgeving wonen. Jong geleerd is oud gedaan, ook als het over respect gaat voor de feesten van een ander.

De foto's van de kalender kunnen een uitgangspunt zijn om met de kinderen van de vormselcatechese aan het werk te gaan. Wie zouden die mensen zijn? Zouden zij ook feesten in hun 'kerk'? En zo ja, wanneer en voor welke gelegenheid? Een boeiend programma... ook voor de catechisten. Iets gelijkaardigs kan ook in de school ontwikkeld worden.

7. Nodig een feesteling uit, of laat je uitnodigen

Banden tussen mensen groeien langzaam. Of ineens. En vaak groeit de band het sterkst tijdens een moment van feesten en vieren. Daarom: laat geen gelegenheid voorbijgaan om in te gaan op een uitnodiging voor de feesten bij de buren. Ook al is er eerst wat onwennigheid.

In verschillende regio's bijvoorbeeld nemen de moslimgemeenschappen de laatste jaren nogal wat initiatieven rond de ramadan, het offerfeest of het islamtisch nieuwjaar. Mocht je daarvoor een uitnodiging te zien krijgen, dan kan je daar ook gerust met een klein groepje mensen naartoe.

Maar het kan natuurlijk ook in de andere richting werken. Wisselwerken. Waarom zouden wij geen andere cultuurgroepen uitnodigen in de middernacht-mis of de paasviering?

8. Of ... maak verbindingen van het ene feest met het andere

Soms kruisen de feesten van de ene gemeenschap die van de andere, of ontstaat er een betekenisvol samenvallen. Als je de kalender even doorleest dan zijn er voor 1999 zo'n momenten te vinden.

Bijvoorbeeld het weekend van 27-28 maart. De moslims vieren het grote Offerfeest op 27 maart en de christenen op 28 maart Palmzondag. God vraagt Abraham om

zijn geliefde zoon te offeren. Jezus stapt Jeruzalem binnen om zijn laatste tocht in te zetten tot de dood op het kruis volgt. Ligt in deze verbinding geen zinnig begin van een gezamenlijke gebedsviering met moslims en christenen? Kerkwerk Multicultureel Samenleven heeft omtrent zo’n gemeenschappelijke gebedsmomenten een kleine brochure uitgewerkt die je kan helpen bij de voorbereiding.

9. De kalender als opstapje

Voortgaande op het lukken en proberen om ‘Feesten bij de buren’ ook in de praktijk te brengen, kunnen er nog allerhande informatieve of meer duurzame activiteiten worden uitgewerkt. De kalender wordt dan het opstapje om een agenda uit te werken.

Enkele voorbeelden van wat er op die activiteitenagenda zou kunnen ingeschreven worden:

- een ontmoetingssamenkomst tussen pastores en de religieuze verantwoordelijken van de andere gemeenschappen;
- een stadswandeling langs de cultusplaatsen van de verschillende godsdiensten;
- een tentoonstelling over de feesten met foto’s; video’s; kleding; gebruiksvoorwerpen;
- een maaltijd;
- een jaarlijkse interreligieuze week in samenspel met of naar aanleiding van de bidweek voor de eenheid tussen christenen;
- een bezoek ten huize van ouders van allochtone leerlingen van de plaatselijke school...

U staat er niet alleen voor...

Misschien wenst u ondersteuning bij het opzetten van dergelijke activiteiten. U kan daarvoor beroep doen op de diocesane verantwoordelijken van Kerkwerk Multicultureel Samenleven. De adressen van de diocesane diensten vindt u achteraan in deze brochure.

Er zijn ook heel wat organisaties van allochtonen die graag bereid zijn advies te geven of samen iets op te zetten. Hieronder geven we u de adressen van de Erkende Landelijke Verenigingen van Migranten. Deze federaties groeperen de socio-culturele organisaties van de allochtone gemeenschappen. Zij zijn vaak de aangewezen partner om uitwisselingsactiviteiten mee op te zetten.

ACLI-Vlaanderen (Associazioni Cristiane Lavoratori Italiani)

Rondpuntlaan 25, 3600 Genk

tel.: 089/35 74 16 • fax: 089/30 31 97

Federatie Marokkaanse Democratische Organisaties (FMDO)

Bondgenotenstraat 52 • 1190 Brussel

tel.: 02/346 17 71 • fax: 02/343 78 83

Federatie van Marokkaanse Verenigingen (FMV)

Driekoningenstraat 67 • 2600 Berchem
tel.: 03/239 98 31 • fax: 03/239 98 32

Federatie van Turkse Vooruitstrevende Verenigingen (CDF)

Dendermondsesteenweg 319 • 9040 Gent
tel.: 09/228 90 55 • fax: 09/228 90 55

Internationaal Comité (IC)

Mgr. Boeckxplein 6 • 3500 Hasselt
tel.: 011/29 09 12 • fax: 011/ 24 12 39

Latijns-Amerikaanse Federatie

Lange Beeldenknsstraat 35 • 2018 Antwerpen
tel.: 03/232 32 28 • fax: 03/232 32 28

Migrantenvrouwengroepen - Wereldvrouwen

p/a Buurthuis Meulenberg
Bremstraat 45 • 3530 Houthalen
tel.: 011/52 26 01

Raad van de Afrikaanse Gemeenschappen in Europa/België (RVDAGE)

Koningstraat 171 • 1210 Brussel
tel.: 02/219 63 25 • fax: 02/219 46 61

Unie der Turkse Islamitische

Kulturele Verenigingen van België (Turkse Unie van België)

Stationsstraat 96 • 3582 Beringen
tel.: 011/45 38 38 • fax: 011/45 38 38

Unie van Turkse Verenigingen (UTV)

Dendermondestraat 36 • 2018 Antwerpen
tel.: 03/238 33 42 • fax: 03/237 57 18

Vereniging voor Ontwikkeling en Emancipatie van Moslims (VOEM)

Duinstraat 152 • 2060 Antwerpen
tel.: 03/272 35 07 • fax: 03/272 35 07

Tot slot: de feestrede

Als afsluitend woord bij deze map geven we u nog een feestrede mee in vijf refreinen. Een kleine bundel schrijfsels van de hand van Frans Van Steenberghe over FEEST, VIEREN en WEERZIEN. Om te lezen of voor te lezen bij het begin of tijdens een feest, voor een uitnodiging of voor ander gebruik...

Ja, en mocht u een bijzonder feest met of bij de burens hebben meegemaakt, dan mag u ons dat melden (met of zonder foto's).

Een nieuwe brug

De vreugde van het weerzien was heel groot.	Nieuw ademen en plannen maken.
Goede vrienden terugzien en mogen ervaren dat ze blij zijn je te mogen ontvangen.	Beloften voor de toekomst. Iedere weg bevorderen, zonder terughoudendheid en mogen delen, heel oprecht.
In alle eenvoud was alles voorbereid. Alle leven uitwisselen en diep beseffen dat de opdracht dezelfde is en de geest geen muren heeft opgetrokken.	Weten dat er terug pijn zal komen bij het afscheid. Maar er is een nieuwe brug naar het leven van vele mensen.

Uit : *'Indrukken en werkelijkheid
Contact met Guatemala'*
Frans Van Steenberghe.

oecumenische bijeenkomst

In Marseille

is een groep christenen bezig
met de zorg voor vreemdelingen, vluchtelingen en daklozen.

Eenmaal per week en op feestdagen
komen allen samen voor een viering.

Daar communiceren zij.

Dit doen ze onder drie 'gedaanten'.

De eerste keer communiceren zij met droog brood
en vertellen zij over de harde tegenslagen
en de moeilijkheden van het leven.

Daarna communiceren zij met een brioche of een sandwich.

Bij dit lekkere brood wisselen zij de goede ervaringen uit.
En een derde maal drinken zij uit de beker met druivensap.

Dit verwijst naar de hoop
en bundelt al hun verwachtingen en verlangens samen.

(Ze gebruiken nooit alcoholische dranken,
want dit is discriminerend voor moslims,
voor alcoholisten en voor mensen die om een of
andere reden geen alcohol gebruiken.)

Uit : *Grasduinend in Graz - 85 aantekeningen gemaakt tijdens de tweede Europese oecumenische bijeenkomst te Graz'* - van **Frans Van Steenberg**
Graz, 23 - 29 juni 1997 - Antwerpen, 30 september 1997

'Barmhartigheid, dat is de grote liefde'

Er is maar reden om te feesten
als we de zwakheid
van onszelf en van de anderen
eerbiedigen.
Maar dan
is er echt reden om te feesten.

Uit : *'Barmhartigheid, dat is de grote liefde'*
Frans Van Steenbergen - AKL, Tongerlo.

Als je een feest geeft
en je nodigt aan je tafel
om het even wie uit
die je maar kunt vinden,
dan zorg je
voor een ware uitdaging
en een totale omwenteling
van alle bestaande structuren
en verhoudingen in de maatschappij.
Je bent barmhartig.

Uit : *'Barmhartigheid, dat is de grote liefde'*
Frans Van Steenbergen - AKL, Tongerlo.

Het feest

Iemand die nooit uigenodigd wordt voor een feest is een arm mens.

Als je kiest voor het leven is er feest. Het feest drukt onze diepste bewogenheid uit, onze diepste drijfveer om te leven.

'Feest' en 'viering' komen uit het Latijn 'ferire', wat 'het slachten van een offerdier' betekent. Zo was een feest oorspronkelijk altijd een religieus gebeuren. Bij een feest worden alle dimensies van het leven betrokken.

Op een feestdag werken we niet. We komen samen. We zijn vaak blij met de komst van gasten. Ze zien er feestelijk uit. Bloemen horen er ook bij en we krijgen of geven geschenken. Er is muziek en dans. Er is eten en drinken genoeg; er is van alles net iets te veel. We ervaren een krachtig elan in onszelf en ook wat weemoed. Feestvierende mensen zijn op de een of andere manier ook geëngeerd, tenminste tegenover elkaar. We treffen mensen aan die we de moeite waard vinden. We zijn het eens met de persoon die gevierd wordt. We gaan akkoord met het feit dat op het feest in het licht wordt gesteld. We applaudiseren voor de toespraken die gehouden worden. Op het feest wordt het duidelijk waarvoor we kiezen, aan welke kant we staan, wie onze vrienden zijn, welke levensovertuiging we huldigen. Een feest engageert ons ook voor het verdere leven. Het is bemoediging naar de toekomst toe.

Het feest drukt onze dankbaarheid uit.

Het feest heeft iets overvloedigs: de overvloed van het leven, de heerlijkheid van het leven. De armen kunnen feesten; zij hebben het niet verleerd. Alleen in het feest kunnen we helemaal openkomen voor de waarheid.

Nog dit: wat hebben de armen aan onze feesten ?

Uit : *'Liefde is concreet - Spiritualiteit - Bezinning - Gebed - Bemoediging'* - **Frans Van Steenbergen** - Altiora Averbode, Helmond Helmond. pg. 100

Kerkwerk Multicultureel Samenleven

Adressen

diocesane diensten

Antwerpen

Pastorijstraat 37
2060 Antwerpen
tel.: 03/235 64 82
fax: 03/235 64 82

Brussel

Groot Sermentstraat 10
1000 Brussel
tel.: 02/512 24 86
fax: 02/512 24 86

Limburg

Tulpinstraat 75
3500 Hasselt
tel.: 011/23 53 06
fax: 011/21 41 16

Oost-Vlaanderen

Rabotstraat 50
9000 Gent
tel.: 09/223 85 90
fax: 09/233 57 03

Vlaams-Brabant

Varkensstraat 4
2800 Mechelen
tel.: 015/29 84 57
fax: 015/29 84 13

West-Vlaanderen

Oostnieuwkerksesteenweg 51
8800 Roeselare
tel.: 051/26 56 25
fax: 051/26 56 48

Nationaal secretariaat

Huidevettersstraat 165
1000 Brussel
tel.: 02/502 11 28
fax: 02 502 81 01